

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Institutionen för kultur och kommunikation
Religionsvetenskap
Kristendomens historia, uppsatskurs
Kurskod 790G64
Höstterminen 2010

Erik Gruvebäck

En ny jublande sång?

**En studie av det ekumeniska arbetet
i samband med 1986 års revision av *Den svenska psalmboken*.**

Handledare: Professor Kjell O. Lejon

	<p>Institutionen för kultur och kommunikation</p> <p>581 83 LINKÖPING</p>	<p>Seminariedatum</p> <p>2011-01-12</p>
---	---	--

<p>Språk</p> <p>Svenska/ Swedish</p>	<p>Rapporttyp</p> <p>C-uppsats</p>	<p>ISRN-nummer</p> <p>LIU-IKK/ REL-G/ 11/ 002-SE</p>
---	---	---

<p>Titel</p> <p>”En ny, jublande sång?” – en studie av det ekumeniska arbetet i samband med 1986 års revision av <i>Den svenska psalmboken</i>.</p> <p>Title</p> <p>”A new, jubilant kind of song” – a study of the ecumenical work concerning the 1986 revision of The Swedish hymn book.</p> <p>Författare</p> <p>Erik Gruvebäck</p> <p>Sammanfattning</p> <p>Arbetet beskriver och analyserar processerna bakom tillkomsten av den ekumeniska baspsalmboken anno 1986. Resultatet bygger till största delen på tre huvudkällor: kyrkomötesprotokoll, tidningsartiklar och arbetsgruppen Sampsalms samlade arkiv.</p> <p>Nyckelord</p> <p>Ekumenik. Sampsalm. 1969 års psalmskommitté. Den svenska psalmboken. Svenska kyrkan. Svensk frikyrklighet.</p>

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsningar	5
1.3 Källmaterial	5
1.4 Forskningsläge	6
1.5 Metod	7
1.6 Definitioner	7
2. Bakgrund	9
2.1 <i>Den svenska psalmboken</i>	9
2.2 Ekumeniken inom landets gränser	12
2.3 Frikyrkosången i Sverige	14
3. Undersökning	16
3.1 Dags för ekumenisk psalmbok?	16
3.2 Sigtunakonferenserna	17
3.3 Index över kristna församlingssångböcker	20
3.4 Baspsalmbok och Sampsalm	21
3.5 Sampsalm och psalmkommittén – ett omaka par	22
3.6 Psalmboksekumeniken i den offentliga debatten	26
3.7 Allmänna kyrkomötet 1979	29
3.8 Allmänna kyrkomötet 1982	30
3.9 Allmänna kyrkomötet 1983–84	33
3.10 Samarbetsgruppen: 1969 års psalmkommitté och Sampsalm	36
3.10.1 Skäl för en ekumenisk psalmbok	37
3.10.2 Skäl mot en ekumenisk psalmbok	38
3.10.3 Utformningen en knäckfråga	39
3.11 Slutbetänkande på remiss	41
3.12 Svenska kyrkans centralstyrelsens utlåtande	45
3.13 Allmänna kyrkomötet 1986 – förslaget blir psalmbok	47
3.14 Resultat: baspsalmbok med tillägg	53
4. Sammanfattning, analys och avslutande kommentarer	56
4.1 Många goda skäl	56
4.2 Den ekumeniska vägen både smal och bred	57
4.3 Samfundens skiftande inställning	61
4.4 Kritiken mot ekumenikens effekter	62
4.5 Avslutande kommentarer	64
5. Källförteckning	65

En ny, jublande sång?

- en studie av det ekumeniska arbetet i samband med 1986 års revision av *Den svenska psalmboken*.

1. Inledning

Psalmbokens roll i den svenska evangelisk-lutherska kyrkan är mycket stark. Den har funnits med som en av grundpelarna i (stats-)kyrkans framväxt, vilket också skett i djup symbios med det omgivande samhället – historien om vårt land är också historien om vår kyrka; dessa båda går inte att skilja åt. Den första nationellt påbjudna psalmboken anno 1695 utgavs i en tid starkt präglad av samhällslig enhet och luthersk ortodoxi. Den nuvarande, fjärde upplagan av *Den svenska psalmboken* består till hälften av en ekumeniskt framtagna del där urvalet gjorts i samverkan med 14 andra och sinsemellan tämligen olika kristna samfund på svensk mark. Det var och är fortsatt en sensationell företeelse och utveckling, både i internationellt och nationellt perspektiv.

En av *Den svenska psalmbokens* främsta funktioner genom århundradena är bekännelse-dokumentets. Psalmbokens ställning i folkdjupet och dess avgörande betydelse för folkfromheten har inneburit att stor vikt har lagts vid utväljandet av psalmbokens alster. Genom psalmboken, snarare än bibeln, har kyrkans tro förmedlats till de breda folklagren. Liksom vår kyrkas trosbekännelse har psalmboken formats över tid i konflikt med olika aktuella upplevda hot från konkurrerande teologiska och kyrkliga strömningar. I ljuset av detta ter sig det starkt ekumeniska spåret i vår senaste psalmbok än mer intressant.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är enkelt uttryckt att försöka klarlägga bakgrunden och arbetsprocessen fram t.o.m. slutprodukten, vad gäller 1986 års svenska psalmboks ekumeniska del. För att uppnå syftet fokuserar arbetet på följande frågeställningar:

- Varför är första halvan av *Den svenska psalmboken* 1986 gemensam med 14 andra samfund? På vilka bevekelsegrunder handlade de medverkande samfundet?
- Hur gick processen till? Hur kom man fram till gemensamma kriterier? Vilka stötestenar/problem uppstod i processen?
- Hur såg kyrkomötet på det ekumeniska arbetet i samband med 1986 års psalmbok? Vilken typ av kritik kom från övriga berörda parter?

- Vilka spår av det ekumeniska arbetet kan urskiljas i den slutligt antagna psalmboken, vad gäller exempelvis utformning och psalmsurval?

1.2 Avgränsningar

Den ekumeniska strävan som mynnade ut i den ekumeniska psalmboksdelen går att spåra ända tillbaka till Nathan Söderbloms dagar och möjligen ännu tidigare ändå, men detta arbete koncentreras till åren 1976–1986. Skälen till detta framgår av uppsatsens resultatdel.

Hela forskningsområdet ”ekumeniken och psalmboken” är allt för omfattande för att få rum i ett arbete av denna storlek, varför avgränsningar är av nöden. Det vore exempelvis intressant att göra en mer djuplodande koppling mellan psalmbok, kyrka och samhälle för att klarlägga hur och varför situationen på ekumenikens område kan skilja sig så markant mellan 1695 och 1986 års psalmböcker. En annan intressant aspekt är de mer långtgående effekterna den gemensamma psalmboken haft på det ekumeniska arbetet samfundet emellan efter 1986. Båda dessa frågor är var och en för sig ämne för egen uppsats.

För att finna en övergripande och mer djuplodande helhetsbild av det ekumeniska psalmboksarbetet är det av intresse att ta del av samtliga deltagande samfundets diskussioner och perspektiv på frågan. Av ovan redan konstaterade skäl begränsas dock perspektivet. Störst vikt läggs, helt naturligt, vid Svenska kyrkans perspektiv. Detta låter sig göras då revisionen av *Den svenska psalmboken* var en statskyrklig angelägenhet – Svenska kyrkan ägde frågan i grunden. Dessutom framstår det ekumeniska initiativet som något unikt just i ljuset av tidigare psalmboksrevisioner som ju i än högre grad var en inomkyrklig (stats)angelägenhet. Övriga samfundets diskussioner i frågan tas också i beaktande, dels utifrån de fakta som står att finna i Sampsalms (den samfundsgemensamma arbetsgrupp som arbetade parallellt med 1969 års psalmbokskommitté) arkiv, dels utifrån relevant pressmaterial från tiden.

1.3 Källmaterial

Framtagandet av *Den svenska psalmboken* anno 1986 har varit föremål för en sexton år lång statlig utredning, med flera delbetänkanden och ett omfattande slutbetänkande som resultat. Förslagen har behandlats av kyrkomötet i flera omgångar, samt stötts och blötts i slutna och mer offentliga sammanhang, vilket lämnat efter sig ett tämligen rikhaltigt källmaterial. Dels handlar det om protokoll, utredningstexter, tidningsartiklar, brevväxlingar mm. Dels

finns en del skrivet av involverade nyckelpersoner i arbetsgrupperna. Psalmkommitténs ordförande Olle Nivenius *En psalmbok blir till* (1986) och sekreteraren Per-Olof Nissers *Vår nya psalmbok* (1987) är exempel på detta och författade nära i tid av nyckelpersoner. Dessa nyckelpersoners vittnesbörd är både primär- och sekundärkällor på en och samma gång och innehåller mycket intressant information, samtidigt som var och ens enskilda minnesbilder är högst subjektiva, mer eller mindre tendentiösa och måste ställas mot omgivande fakta. I källkritiskt hänseende faller det sig därför naturligt att handskas mer försiktigt med de enskilda vittnesmålen än vad som är fallet vid studiet av exempelvis SOU-materialet. Samtidigt ska man vara medveten om att även utredningsmaterialet ofta författats av enskilda, för ändamålet utsedda, individer och inte så sällan har materialet ställts samman i efterhand. Närheten i tid till beskrivna skeenden är alltid av stor vikt.

Den ekumeniska arbetsgruppen Sampsalm har lämnat efter sig ett omfattande arkivmaterial som under Sveriges Frikyrkosamråds överinseende finns hos Riksarkivet. Ur detta rika källmaterial har mycket fakta hämtats. Förutom brev, protokoll och dyl. har Sampsalm under de aktuella åren samlat pressklipp ur dags- och fackpress. Denna unika samling av tidningsurklipp ligger bl. a. till grund för "Psalmboksekumeniken i den offentliga debatten" (avsnitt 3.6).

1.4 Forskningsläge

Området hymnologi är mycket interdisciplinärt till sin karaktär. Ämnet spänner över såväl kyrkohistoria och sociologi, som litteratur- och musikvetenskap. Detta gäller inte minst ur ekumeniskt perspektiv. Det hymnologiska forskningsområdet är samtidigt inte det största akademiska gebitet, och de forskningsinsatser som renderat i avhandlingar eller dylikt under de senaste decennierna har ofta kretsat antingen kring enskilda psalmförfattare, exempelvis *Den Wallinska psalmen* (1997) av Håkan Möller och Alva Ekströms *Inget är skapat utanför: teologi och kontext i Anders Frostensons författarskap* (2006), eller psalmers användningsområden, som t.ex. i Anna Evertssons *"Gå vi till paradiset med sång." Psalmers funktion i begravningsgudstjänster* (2002). I sammanhanget kan även Per-Olof Nissers avhandling *Ett samband att beakta – psalm, psalmbok och samhälle* från 2005 omnämnas.

Forskning som belyser hymnologin ur ekumenisk synvinkel är det sämre ställt med. Den ekumeniska forskningen verkar överlag vara något eftersatt; om detta beror på resursbrist eller brist på intresse för de ekumeniska frågorna är svårt att säga. Man kan konstatera att

mycket av den kyrkohistoriska forskningen är beroende av statliga och svenskkyrkliga medel, möjligen har frikyrkorna svårt att konkurrera resursmässigt. Inger Selander framstår som en av de större auktoriteterna på området. Hon var verksam som expert i arbetet med 1986 års psalmbok och doktorerade 1980 med avhandlingen *O hur saligt att få vandra – motiv och symboler i den frikyrkliga sången* (1980). Detta arbete sorterar dock främst under den litteraturvetenskapliga disciplinen.

Ett intressant exempel på hur just kombinationen hymnologi och ekumenisk forskning förbigåtts är Torsten Bergstens i övrigt utmärkta studie av frikyrkoekumeniken i Sverige: *Frikyrkor i samverkan. Den svenska frikyrkoekumenikens historia 1905–1993* (1995). I ett arbete på knappt 350 tätskrivna sidor berörs arbetet med den samfundsgemensamma psalmboken endast i ett par meningar!¹ Den forskning som gjorts kring svensk frikyrklighet är främst av teologisk historisk natur.

Sammanfattningsvis konstateras att det finns luckor att fylla inom forskningsområdet för denna uppsats.

1.5 Metod

För att uppnå ovan angivna syfte använder jag mig av en deskriptivt källkritisk metod. I viss utsträckning utgår arbetet från tidigare genomförd forskning och faktasammanställning, men främst från studier av relevant primärt källmaterial. I och med att källmaterialet hämtas från så olika håll – *Statens Offentliga Utredningar* (SOU), kyrkomötesprotokoll, Sampsalms arkiv, tidningsartiklar samt relevant litteratur – kan en rättvisande bild tecknas av ämnet.

Arbetets resultatdel är så långt det är möjligt disponerad i kronologisk ordning, men samtidigt också ordnad efter sakfrågor. Ofta lappar olika skeenden över varandra i tid varför vissa hopp i kronologin måste göras.

1.6 Definitioner

Den svenska psalmboken innehåller i skrivande stund ett antal olika böcker, så har också varit fallet över tid, även om sammansättningen skilt sig något mellan respektive revision. Med psalmboken eller *Den svenska psalmboken* menas i detta arbete den framträdande huvuddelen – samlingen av församlingssånger för gudstjänstbruk.

¹ Bergsten, Torsten (1995), *Frikyrkor i samverkan. Den svenska frikyrkoekumenikens historia 1905-1993*, s. 271.

Ekumenik kan betyda olika saker beroende på vilket perspektiv man har. I stort ansluter sig detta arbete till Irving Palms definition av begreppet ekumenik: "...en strävan, en rörelse som har som mål att synliggöra enhet."² Denna definition kan ställas i kontrast mot den typ av ekumenik som mer konkret strävar mot att kyrkor och samfund organisatoriskt skall gå samman, vilket ibland kallas *strukturell ekumenik*. I detta arbete handlar det snarare om s.k. *funktionell ekumenik*; organiskt växande samverkan oberoende av mål att gå samman rent organisatoriskt.³

Det är också viktigt att framhålla att det ekumeniska perspektivet i detta arbete är det mellankyrkliga samarbete som äger rum inom landets gränser, mellan statskyrka och etablerade frikyrkosamfund. Den internationella ekumeniken kan också vara av intresse, inte minst i psalmboksfrågan, men får ägnas ett eget studium.

Huruvida man kan skilja på vad som är psalm och vad som är andlig sång eller visa tvistade lärde. I detta arbete görs ingen sådan distinktion, inte minst beroende på att källmaterialet lägger skiftande betydelse bakom begreppen.

Där begreppen inomkyrkligt och utomkyrkligt används är det utifrån Svenska kyrkans perspektiv.

² Bergsten, Torsten (1995), *Frikyrkor i samverkan. Den svenska frikyrkoekumenikens historia 1905-1993*, s. 16.

³ Ibid.

2. Bakgrund

2.1 Den svenska psalmboken

Psalmens roll i den lutherska kyrkotraditionen är mycket stark och har så varit från första stund. Ett av de effektivaste sätten att sprida den lutherska läran var kyrkosången på folkspråket; kanske lika viktigt som tryckteknik, storpolitiska maktstrider och andra hjälpmedel som annars ofta lyfts fram som förklaringar till reformationens starka genomslag i norra Europa. Vår kyrkofader, Olaus Petri, studerade bl. a. för Luther i Wittenberg och översatte också troligen flera av de tidiga lutherpsalmerna. De första kända publicerade psalmböckerna, eller rättare sagt kristna sånghäftena, är *Några gudeliga visor* 1530, följt av *Svenska sånger eller visor* från 1536. Under 1500-talet och det därpå följande seklet rådde fortsatt stor regional variation med en rad olika stiftsspecifika psalmböcker. Framförallt 1600-talet bjöd på en rad olika psalmböcker; ingen av dem uppnådde någon särskilt dominerande position sett ur ett nationellt perspektiv. Möjligen kan *Uppsalapsalmboken* sägas ha uppnått halvofficiell status, men inte jämförbart med de psalmböcker Sverige och statskyrkan tagit i bruk från 1695 och framåt i tiden.⁴

1600-talet innebar konsolidering av Sverige som nation och inom kyrkohistorien talar man om den "lutherska ortodoxins" tidevarv. Det var viktigt att hålla samman land och stat och detta gjordes inte minst genom en starkt påbjuden enhet och renlärighet på det religiösa området. I rask följd togs av konungen stadfäst och gillad ny svensk kyrkolag (1686), katekes (1689), kyrkohandbok (1693) och slutligen psalmbok (1695) fram. Den svedbergiska eller karolinska psalmboken anno 1695 fick en mycket stark ställning i Sverige. Den fungerade inte bara som gudstjänstbok, utan även som läsebok och husbibel (en riktig bibel hade bara rikt folk råd med). Den karolinska psalmboken blev i sanning en "folkbok" och trycktes i 250 upplagor och över 1 500 000 exemplar; en exempellös siffra för sin tid och sitt sammanhang. Denna första nationella psalmbok präglades av ett kärvt, men bildrikt språk och var strängt luthersk.⁵

Samhällen förändras ständigt och så även Sverige. Under 1700-talet förändrades de estetiska idealen, vilket föranledde kritik och krav på revision av psalmboken och dess alster. Under detta sekel tog också pietismen och herrnhutismen allt mer plats i den andliga sfären,

⁴ Nisser, Per Olof (1987) *Vår nya psalmbok*, s. 11-12.

⁵ Nisser 1987, s. 12-14.

vilket ytterligare gjorde att fler anslöt sig till kravet på en reviderad psalmbok. Några misslyckade revisionsförsök gjordes och underkändes under andra halvan av 1700-talet, men det skulle dröja ända till 1819 innan en ny version av *Den svenska psalmboken* såg dagens ljus, denna gång utarbetad av en enda man: Johan Olof Wallin, "Davidsharpan i Norden". Denna psalmbok har karakteriserats som mer litterär och akademisk till sin natur, eller som hymnologen Per-Olof Nisser beskrivit den: "Den Wallinska psalmboken kom att mer bli en psalmbok för den höga förädlade smaken än en psalmbok för folket och den folkliga fromheten."⁶ Om 1819 års psalmbok kom att bättre svara mot sin tids estetiska ideal, stängde den fortfarande ute allt vad kristen, utomkyrklig sång hette. Man kan t.o.m. påstå att den wallinska psalmen, med sitt konstfärdiga ideal, skärmade sig ytterligare från den folkligare och mer enkelt hållna väckelsesången. Väckelsesångens ideal var ju det motsatta; det enkla kom ur människohjärtat och var det sanna, inspirerat av Anden. Den egna religiösa erfarenheten var det fundament varpå de andliga sångerna, förkunnelsen i ord och ton, skulle byggas.⁷ Vid början av 1800-talet – fortfarande konventikelplakatets tid – hade väckelserörelsen inte nått full styrka, men det kom den att göra under senare delen av samma sekel (konventikelplakatet avskaffades 1858). Allt detta gjorde att *Den svenska psalmboken* tappade något av sin folkliga förankring. På flera håll fortsatte man faktiskt sjunga ur 1695 års upplaga istället. Det skulle dock dröja ända till ett par decennier in på 1900-talet innan den wallinska psalmboken reviderades.

1937 stod den tredje upplagan klar, men redan 1921 hade ett tillägg, *Nya psalmer*, tagits fram som bl. a. innehöll några väckelsesånger, men även en del nyskrivna alster. Några med svenskkyrkliga mått tillräckligt "värdiga" väckelsesånger togs också in i 1937 års psalmbok, men då friserade både till text och melodi – ibland på gränsen till oigenkännlighet. 1937 års psalmbok blev en kompromissprodukt där förvisso en hel del "dött" material rensades ut, men det wallinska arvet lämnades nästan helt orört. Genom införandet av ett fåtal frikyrkosånger, samt några helt nyskrivna psalmer, försökte man knyta de folkligare banden åter, men det lyckades knappast. Väckelsens musik spelade en fortsatt mycket liten roll och ansågs inte passa in i kyrkans gudstjänstliv.⁸

⁶ Nisser 1987, s. 15.

⁷ Selander, Inger (2008), *När tron blir sång. Om psalm i text och ton*, s. 194ff.

⁸ SOU 1985:17, s. 7

Kritiker framhöll tidigt den nya psalmbokens föråldrade stil och redan 1950, bara tretton år efter psalmbokens tillkomst, publicerade generalsekreteraren i Kristna studentförbundet, Rune Pär Olofsson, debattskriften *Ny psalmbok*, där han uttryckte sin generations otillfredsställelse med psalmboken. Några år tidigare hade också psalmförfattaren Karl-Gustaf Hildebrand i *Svenska Dagbladet* kritiserat det faktum att den svenska samhällsförändringen från bonde- till industrisamhälle inte på något sätt avspeglades i 1937 års psalmbok. Debatten mynnade så småningom ut i en motion till 1958 års kyrkomöte, författad av domprost Oscar Rundblom. I motionen yrkade Rundblom på ett tillägg till psalmboken som bättre skulle motsvara tidens krav på svensk psalm. Kyrkomötet instämde i behovet, men avlog ändå motionen med hänvisning till bristen på lämpligt material att införa i ett dylikt tillägg.⁹ Det skulle dröja tio år innan kyrkomötet 1968 ansåg tiden mogen att återigen utarbeta ett tillägg till psalmboken att användas i väntan på en fullständig psalmboksrevision. Regeringen biföll kyrkomötets hemställan och den 14 mars 1969 beslöt utbildningsdepartementet att tillkalla sakkunniga för att som det hette "biträda med utarbetandet av ett tillägg till *Den svenska psalmboken*".¹⁰ Gruppen med sakkunniga fick namnet *1969 års psalmskommitté*.

Arbetet med psalmboksrevisionen kan uppdelas i tre etapper. Den första (1969–1975) kretsade kring framtagandet av det första psalmbokstillägget *Psalmer och visor 76*. Det var ju också det ursprungliga uppdraget kommittén fått av kyrkomötet. Tillägget rönt stor uppmärksamhet och fick både positiv och negativ kritik. Kyrkomötet fann det allt för socialt och politiskt anfränt och ändrade en hel del i ursprungsförslaget. På församlingsnivå var man överlag glada över att få nya, för tiden mer adekvata psalmer att sjunga.¹¹

Den andra etappen (1976–1981) innebar att ytterligare ett tillägg *Psalmer och visor 82* producerades, med psalmer för de kyrkliga handlingarna (dop, konfirmation, vigsel och begravning). 60- och 70-talets svenska psalmdiktande har, inte minst i internationell jämförelse, karaktäriserats som en veritabel "hymnexplosion". Förgrundsgestalter var Anders Frostenson, Britt G Hallqvist och Olov Hartman.¹² Under denna period utökades psalmskommitténs uppdrag till att gälla en total revision av 1937 års psalmbok med tillhörande koralbok.

Den tredje etappen (1981–1985) präglades mycket av att uppdraget hade utökats ytterligare i och med att kyrkomötet i olika omgångar anslutit sig till tanken på en ekumeniskt

⁹ Selander, Sven-Åke (red.) 2006, *Psalm i vår tid*, s. 11.

¹⁰ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 7.

¹¹ Nisser 1987, s. 26–27.

¹² Frostenson, Anders och Erik Routley (2003), *Dogmat och dikten – om psalmskrivandets grunder*, s. 71.

präglad psalmbok. Psalmkommittén arbetade med tiden allt närmare den ekumeniska psalmsamarbetsgruppen Sampsalm. Till kommittén var olika expertgrupper knutna, vilka arbetade med text, musik, urval, etc. Efter att ha utvärderat de båda utgivna tilläggen och överenskommelse uppnåtts med Sampsalm kunde ett slutbetänkande läggas fram för kyrkomötet, SOU 1985:16–19.¹³

2.2 Ekumeniken inom landets gränser

Då den svenska staten vuxit fram i symbios med kyrkan var enhet i religionen något statsmakterna av förklarliga skäl länge slog vakt om. Den liberalare religionslagstiftningen under andra hälften av 1800-talet, med bl. a. konventikelplakatets avskaffande 1858/1868 och de svenska dissenterlagarna 1860/1873, skapade inte heller några varmare relationer mellan statskyrkan och de fria samfundet som verkade på svensk jord. Snarare tvärtom, då möjligheten för svenska medborgare att tillhöra andra samfund gav spelrum för väckelsen, som växte sig mycket stark under denna tid och nådde sin kulmen ett par decennier in på 1900-talet. Konkurrensen var inte bara stor mellan Svenska kyrkan och frikyrkorna, utan även frikyrkosamfundet emellan. Många var med och slogs om själarna. Enheten i Kristus fick gälla inom de egna skranken. Det var inte helt vattentäta skott mellan väckelserörelserna och statskyrkan, t. exempelvis var en del präster pietistiskt anstrukna redan under 1700-talet och den inomkyrkliga väckelsen fanns ju också med, exempelvis Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). Men någon officiell ekumenik mellan kyrkor och samfund förekom inte.¹⁴

De första spåren av inhemsk ekumenik finner man först en bit in på 1900-talet. I februari 1905 hölls det första allmänna frikyrkomötet i Sverige. Till mötet i Stockholm reste ca 500 representanter för de tre avgjort största fria samfundet i landet: Metodistkyrkan i Sverige, Svenska Baptistförbundet och Svenska Missionsförbundet. Fem år senare hölls det andra frikyrkomötet. Många frågor avhandlades, men främst kretsade mötena kring två frågor: kravet på fullständig religionsfrihet och skilsmässan mellan staten och Svenska kyrkan. Successivt fick man gehör för sina krav. 1926 fick frikyrkopastorer rätt att begrava och 1951 fick Sverige fullständig religionsfrihet och dess medborgare kunde nu fritt träda ur statskyrkan utan att behöva uppge vad man eventuellt trädde in i. Det saknades dock inte konfliktområden inom frikyrkosamfundet vid denna tid. Pingströrelsen var på stark frammarsch och

¹³ Nisser, Per Olof 2005, *Ett samband att beakta – psalm, psalmbok och samhälle*, s. 77–79.

¹⁴ Martling, Carl Henrik, *Kyrkligt documentarium. Kyrkans historia i dokument*, s. 325 ff.

splittringen mellan örebro- och stockholmsbaptisterna allt mer uppenbar. Den tidiga frikyrkoekumeniken byggde främst på omvändelsekristendomen och troendeförsamlingstanken och kunde verka trots motsatta uppfattningar på i många både organisatoriska och teologiska frågor. Ett tredje frikyrkomöte hölls 1919.¹⁵

Under denna period bildades två för ekumeniken avgörande organisationer: Fria Kristliga Studentföreningen (FKS) och Frikyrkliga samarbetskommittén (FSK). Den förstnämnda bildades som en utbrytargrupp ur Uppsala Kristliga Studentförbund, varur unglyrkorörelsen uppstått med drivande krafter som Nathan Söderblom, Einar Billing och Johan Alfred Eklund. Unglyrkorörelsens fokus på den nationella folkkyrkan – ”Sveriges folk ett Guds folk” - rimmade illa med de fria samfundet på svensk mark, varför FKS blev ett naturligt resultat 1912. FKS var sedermera initiativtagaren till FSK som bildades 1918 och senare bytte namn till Sveriges frikyrkoråd (SFR) . Vid bildandet av FSK fanns ledande krafter som ville se kommittén som en övergripande styrelse för deltagande samfund (metodister, baptister och missionsförbundare) med vissa beslutande befogenheter, men det blev aldrig verklighet. Snarare har organisationen fungerat som ett diskussionsforum, men också som remissinstans gentemot övriga samhället. FSK fortsatte att anordna frikyrkomöten vart femte år från 1919 och framåt.¹⁶

Med 1944 års Fria kristna riksmöte började gemenskapen öppnas upp för de yngre samfundet; Fribaptistsamfundet (FB), Helgelseförbundet (HF), Svenska Alliansmissionen (SAM), Svenska frälsningsarmén (SFA), internationella Frälsningsarmén (FA) samt Örebromissionen (ÖM) deltog nu vid riksmötena. Från 1947 kom även Pingströrelsen (PR) med. De efterföljande decennierna innebar en tydlig nedgång vad gäller medlemsantal för frikyrkorna. Man hade allt mer att vinna på samarbete. I slutet av 60-talet förhandlade de tre ursprungliga frikyrkosamfundet t.o.m. om att skapa en enad svensk frikyrka; det skedde i de s.k. tresamfundssamtalen. Dessa planer gick dock om intet våren 1971 då förhandlingarna bröt samman. Istället tog ekumeniken sig andra uttryck. 1971 gick FKS och den svenskkyrkliga studentrörelsen samman och bildades Kristna Studentrörelsen i Sverige (KRIS). 1972 hölls det första allmänna kristna riksmötet i Göteborg, ”G 72” där i stort sett samtliga kristna kyrkor

¹⁵Bergsten 1995, s. 17 ff.

¹⁶Ibid., s. 22 ff.

och samfund på svensk mark samlades, från katoliker till pingstvännen. Vid denna tid inledde Svenska Missionsförbundet och Svenska kyrkan officiella samtal.¹⁷

2.3 Frikyrkosången i Sverige

Även om pietistiska och herrnhutiska spår i Sverige kan skönjas så långt tillbaka som på 1600-talet är det först på 1700-talet som någon kristen sång på allvar gör sig gällande vid sidan av den officiellt kyrkliga. I samband med vår internationellt sett tidiga tryckfrihetsförordning kunde den utomkyrkliga sången spridas i tryckt form, trots konventikelplakat. Mest spridda av dessa sångsamlingar var *Mose och Lambsens visor* 1717 (pietistisk) och *Sions sånger* 1743 (herrnhutisk). Dessa gav prov på ett mer subjektivistiskt, känslösamt och individuellt formulerat sångspråk som kontrasterade ordentligt mot psalmerna i den karolinska psalmboken. Gapet mellan den stats- och frikyrkliga sången blev än mer accentuerat i och med Wallins psalmbok 1819. Dess ideal gick stick i stäv med väckelserörelsernas, som upphöjt anspråkslöshet och enkelhet till princip. Några väckelsesånger fanns heller inte med i den wallinska psalmboken. "Guds barn sjunger inga psalmer"¹⁸ sammanfattade frikyrkorörelsens syn på *Den svenska psalmboken* vid denna tid.¹⁹

Från mitten av 1800-talet och framåt tog väckelsen verklig fart i vårt land. Det var viktigt inom varje samfund att sjunga sig samman och behovet av samfundsspecifika sångböcker ökade. Först importerade och översatte man sångböcker från främst engelskspråkiga förläggare, t.ex. *Pilgrimssånger*, baptisomens första sångbok. Den utgavs 1859 och trycktes i smått otroliga 400 000 exemplar. De första inhemska, mer nationellt präglade, frikyrkosångböckerna var: *Psalmisten* (baptisterna 1880), *Frälsningsarméns sångbok* (1882), *Sionstoner* (EFS 1889), *Metodist-Episkopalkyrkans svenska psalmbok* (1892), samt *Svenska missionsförbundets sångbok* (1893). 1914 kom pingströrelsens första sångsamling – *Segertoner*. I detta skede var det viktigt för respektive samfund att profilera sig. Den sångliga ekumeniken var det sämre ställt med vid denna tid.²⁰

Bilden är dock inte helt entydig. Det fanns tidiga exempel på försök till gemensamma sångsamlingar. Redan i slutet av 1800-talet gjordes ett försök att från baptistiskt håll introducera en sångsamling, *Församlings-Sångbok*, vars 533 alster förväntades fungera väl även i

¹⁷ Bergsten 1995, s. 119 ff.

¹⁸ SOU 1985:17, s. 98.

¹⁹ Nisser 1987, s. 152 ff.

²⁰ Ibid., s. 154.

andra samfund. Det var åtminstone förhoppningen, men den infriades inte. Ett tydligt bevis för dess ekumeniska grundtanke är dock det faktum att den särskiljande dopfrågan inte behandlas alls i sångboken i fråga. Boken var ett privat initiativ och slog inte alls igenom; faktum är att den inte togs väl emot ens av det egna samfundet.²¹

Nästa försök på området dröjde ända till 1934 då den Frikyrkliga samarbetskommittén hade bildats. Vid frikyrkomötet 1939 bifölls en motion om att en samfundsgemensam sångbok skulle utredas grundligt. Vid denna tid representerades frikyrkligheten av baptister, metodister, missionsförbundare och pingstvännen. Alla deltagande samfund hade redan egna samfundsspecifika sångböcker. En av de mest drivande krafterna i detta arbete, hymnologen Oscar Lövgren, sammanfattar väl de bakomliggande tankarna i arbetet:

En god sångbok är en så stor tillgång både för det enskilda andaktslivet och gudstjänsterna, att allt som kan tjäna tillkomsten av en sådan också bör göras. Än mer betydelsefull men samtidigt också mer krävande blir uppgiften, då det gäller att förena flera sångböcker till en, vilken är avsedd att brukas inom flera kristna samfund i vårt land.²²

1945 publicerades en mindre, ekumeniskt framtagna sångsamling – *Gemenskap*. Den var tänkt att användas vid just ekumeniska möten och liknande. Även på barn- och ungdomssidan åstadkoms några samfundsövergripande alster. Arbetet med en mer omfattande (frikyrko-) gemensam sångbok fortsatte under 50- och 60-talen utan nämnvärt resultat, så när som på *Psalm och Sång*, baptisternas och Örebromissionens gemensamma sångbok. Inte förrän på 1970-talet skulle ett verkligt brett ekumeniskt psalmboksarbete påbörjas; nu verkade tiden mogen att få med långt fler samfund i den sångliga ekumeniken. Som ett steg på vägen kom 1977 ett ekumeniskt sångbokstillägg *Herren lever*, som fem av samfunden i Sampsalm stod bakom. I denna samling hämtades en knapp tredjedel av sångerna ur det av Svenska kyrkan antagna psalmbokstillägget *Psalmer och visor 76*.²³

²¹ Lövgren, Oscar (1942), "Frågan om gemensam sångbok" *Tro och liv* (nr 3 1942).

²² *Ibid.*, s. 139.

²³ Nivenius 1986, s. 52 ff.

3. Undersökning

3.1 Dags för ekumenisk psalmbok?

I mitten av 1970-talet togs de första stapplande stegen mot den ekumeniska psalmboken. Tidigt konstaterade förespråkarna att läget var gynnsamt.

En betydande del av respektive samfunds mest sjungna sånger var samfundsgemensamma, även om de kunde skilja sig åt i detaljer, både vad gällde text och musik. Genom åren hade allt fler psalmer ur 1937 års psalmbok tagits med i frikyrkornas sångsamlingar. Likaså hade ett antal frikyrkliga sånger tagits med i det av kyrkomötet nyligen antagna psalmbokstillägget *Psalmer och visor 76*. Vidare kunde man även konstatera att nydiktningen av kristna psalmer och sånger inte framstod som samfundsspecifika eller särskiljande. Samfunden hade också närmat sig varandra på andra områden. 1975 hade kyrkomötet exempelvis antagit en ny lag om gemensamt nattvardsfirande med vissa frikyrkosamfund på svensk mark.²⁴ Av flera debattartiklar i ämnet från denna tid kan man utläsa att ett mer frekvent ekumeniskt gudstjänstfirande började ställa krav på harmonisering i sångsamlingarna.²⁵

När Svenska kyrkan 1975 antog det första tillägget till *Den svenska psalmboken* fann frikyrkosamfunden det mycket tilltalande. I Frikyrkliga samarbetskommitténs remissvar på 1969 års psalmskommittés förslag (SOU 1975:2-4) framhölls bl. a. att man ”skulle uppfatta det mycket positivt om arbetet i 1969 års psalmskommitté också finge utnyttjas av andra trossamfund än Svenska kyrkan och vill uttala den förhoppningen att detta förslag skall vara ett steg i riktning mot en gemensam allkristen församlingssångbok i vårt land.”²⁶

I mars 1976 samlades representanter från de flesta kristna samfunden för att diskutera frågan om en gemensam psalmbok för den svenska kristenheten, ett förslag som lagts fram vid den gemensamma samtalsdelegationen för Svenska Missionsförbundet (SMF) och Svenska kyrkan. Ursprunget kan spåras ännu längre tillbaka, till en specifik motion riktad till SMF:s generalkonferens 1975, författad av Hjortensbergskyrkan i Nyköping. Däri föreslogs att SMF skulle undersöka möjligheten att utge en gemensam frikyrkosångbok. Men även statskyrkan fanns med i tankarna. Hjortensbergskyrkan ”...såge gärna, att hela kristenheten i vårt land – alltså även Svenska kyrkan – kunde ena sig om en gemensam psalm/sångbok. Men med vet-

²⁴ Nivenius 1986, s. 54.

²⁵ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:1.

²⁶ Ibid., volym F6:6.

skap om det allmänna kyrkomötets långsamma arbetssätt har vi dock föreslagit en frikyrkosångbok till att börja med.”²⁷

Denna motion hade också en förhistoria. Redan i april 1974 författade missionsföreståndaren Gösta Hedberg en skrivelse till landets kristna samfunds respektive ledarskap, däribland ärkebiskop Olof Sundby, i syfte att lyfta frågan om gemensam psalmbok. Samfundens svar var överlag negativa.²⁸ Ett positivt om än reserverat svar kom från Svenska kyrkan. Sundby var redan då erkänt ekumeniskt inriktad; han satt bl. a. som ordförande i Svenska ekumeniska nämnden 1972–83 och som president i Kyrkornas världsråd 1975–83. Ärkebiskopen bjöd också in Hedberg för fortsatta samtal i frågan. Frågan togs också upp i samrådsgruppen mellan Svenska Missionsförbundet och Svenska kyrkan och detta mynnade ut i att en stor mängd samfund inbjöds till den första psalmkonferensen i Sigtuna i mars 1976.²⁹

3.2 Sigtunakonferenserna

Vid den första ekumeniska psalmkonferensen lanserades två huvudspår; dels en ekumenisk psalmbok för skolor, institutioner och ekumeniska samlingar av olika slag som komplement till respektive samfunds egen sångbok, dels en helt gemensam psalmbok i syfte att ersätta varje samfunds egen variant. Inga beslut togs vid detta första möte, men man var åtminstone överens om att fortsätta diskussionerna och att särskilt skolans behov av moderna och attraktivare kristna sånger och psalmer var viktigt att beakta. Just det sistnämnda är något som återkommer som ett av de mest frekvent förekommande av de uttalade motiven till samarbetet i psalmboksfrågan. Allt från katoliker till pingstvännen hoppades på att en gemensam ekumenisk modern psalmbok skulle kunna återerövra sin plats inom framförallt skolväsendet som den till synes hade förlorat under de gångna decennierna. Inte bara Svenska kyrkans representanter såg värdet i att *Den svenska psalmbokens* historiskt starka tradition i hem och skola bevarades och restaurerades. Värt att notera från den första konferensen är att Metodistkyrkan, Helgelseförbundet och Frälsningsarmén tillhörde de samfund som enligt protokollet ställde sig mest tveksamma till idén om en gemensam psalmbok.³⁰

²⁷ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:9, *Motion till Svenska Missionsförbundets generalkonferens 1975*.

²⁸ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:11, *Rapport från Svenska Missionsförbundets Psalmmittés arbete 86-11-28*.

²⁹ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:9, *Ärkebiskopens brev till Gösta Hedberg 19740808*.

³⁰ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:1.

Flertalet samfund ansåg sig vid denna tid behöva förnya sin sångsamling även om behoven vid en närmare studie såg lite olika ut. Svenska Missionsförbundet, Katolska kyrkan, Pingströrelsen, Svenska Alliansmissionen och Svenska kyrkan var de som vid konferensen uttryckte störst behov av förnyelse av den egna sångsamlingen.³¹

En förteckning av deltagande samfunds psalmböcker vid denna tid såg ut som följer:³²

<u>Titel och samfund</u>	<u>Antal sånger</u>	<u>Gemensamt m. Sv. Psb</u>
Bibeltrogna Vänners sångbok, 1937	690 nr	
Cecilia (Katolska kyrkan), 1950	350 nr	
<i>Den svenska psalmboken</i> , 1937	600 nr (+12)	
Frälsningsarméns sångbok, 1959	725 nr	115 nr
Förbundetoner (Helgelseförbundet), 1957-58	735 nr	ca 90 nr
Kristen lovsång (Svenska Alliansmissionen), 1952/-54	737 nr	140 nr
Metodistkyrkans Psalmbok, 1951/-58	690 nr	230 nr
Pilgrimstoner (Fribaptistförbundet), 1957	560 nr	
Psalm och sång (Sv. Baptistsamf., Örebromissionen), 1966	688 nr	ca 200 nr
Segertoner (Pingströrelsen), 1960	604 nr	65 nr
Sions Sånger (Adventistsamfundet), 1948	700 nr	
Sionstoner (EFS), 1972	700 nr	250 nr
Svenska Frälsningsarméns sångbok, 1922	525 nr (+210)	
Sånger och psalmer (Svenska Missionsförbundet), 1951	788 nr	251 nr.

Sigtunakonferensen bestämde sig slutligen för att gå vidare med fyra olika åtgärder:

- *En jämförande översikt.* Med hjälp av Inger Selanders pågående doktorsavhandling kring den frikyrkliga sångtraditionen kunde man få en övergripande bild av hur pass lika samfundens sångböcker egentligen var.

- *Egentligt bruk.* En sak var att studera hur de tryckta sångsamlingarna stämde överens. Verkligheten såg ofta annorlunda ut mot sångböckernas uppställning. Vilka psalmer sjöngs egentligen i församlingarna? Här föreslogs att en sådan undersökning skulle genomföras.

³¹ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:9, *Minnesanteckningar från Sigtunakonferensen 23–25 mars 1976.*

³² Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:6..

- *Vad är omistligt?* Snarast borde man undersöka hos alla samfund vilka sånger och psalmer man absolut ville ha med för att utröna var gränserna gick och hur mycket manöverutrymme det egentligen fanns i projektet.

- *Vad saknas?* Det nyskapande psalmarbetet hade stort ekumeniskt värde, menade man. Där kunde sånger skapas utan belastning av tradition och tidigare bruk, samt nya ämnen behandlas, inte minst med sikte på barn och ungdom.³³

Ett halvår senare, i november 1976, samlades man åter för psalmbokskonferens på Sigtuna-stiftelsen. Redan här började man ta del av och diskutera respektive samfunds helt specifika material, dvs. den del av respektive sångsamling som inte alls användes av något annat samfund. Man konstaterade att de bästa exemplen ur sårmaterial kunde accepteras av övriga samfund, samt att en stor del av sårmaterial var sådant som respektive samfund kunde tänka sig avstå från. Man ville dock gå grundligare tillväga och beslut togs om att genomföra en undersökning bland deltagande samfund och deras sångböcker, vad gällde främst kvalitet och användningsfrekvens. Psalmkommitténs ordförande Ulf Björkman, som deltog i Sigtuna-konferenserna, uttryckte sig på följande vis:

...förutsättningen för att vi ska kunna komma fram till en gemensam psalmbok (...) är att man på ömse håll verkligen tränger in i sin egen sångtradition så att man klart vet vad som är levande sång idag inom respektive samfund. Vet man det, då kan man verkligen med frimodighet komma med sitt bidrag till den gemensamma sången. Vart och ett samfund har ansvar för sin tradition, men den får inte bli en belastning för den *levande* sången.³⁴

Här kan en välgrundad oro för traditionens makt (inom respektive samfund) att sätta käppar i hjulet för en framtida gemensam psalmbok skönjas, samtidigt som Björkman gör klart för läsaren vilket fokus som måste ligga till grund för arbetet. Den iscensatta undersökningen skulle göras på församlingsnivå, för att komma så nära det verkliga psalmbruket som möjligt var. Svenska kyrkan skulle bidra med motsvarande kunskap genom psalmkommitténs arbete. Deras undersökning gjordes bland 600 präster, gällande användning och värdering av psalmbokens samtliga verser. Bägge undersökningarna pekade mot att en större del än vän-

³³ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:9, *Minnesanteckningar från Sigtunakonferensen 23-25 mars 1976*.

³⁴ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:6.

tat av respektive samfunds sångsamlingar aldrig eller mycket sällan användes. Det fanns alltså behov av förnyelse och utrymme att komma överens om denna gemensamt.³⁵

3.3 Index över kristna församlingssångböcker

Inger Selanders arbete *Index över den kristna församlingssången i Sverige* var mycket omfattande. Hon gick metodiskt igenom samfundens sångböcker (med några högst välgrundade undantag) för att utröna hur det egentligen stod till med graden av gemensamt material i sångsamlingarna, vilket inte skulle förväxlas med hur pass gemensamt själva psalmbruket var ute i församlingarna. Indexet visade att av 3 105 publicerade sånger och psalmer var endast 10 st. förekommande i samtliga 14 sångsamlingar; exempel bland dessa är "Bereden väg för Herran", "Var hälsad, sköna morgonstund", "Guds rena lamm oskyldig" och "O, du saliga, o, du heliga". Plockade man bort katolikernas sångsamling blev överensstämmelsen något större, men likväl försvinnande liten (27 st.). Dessa sånger härstammade, med få undantag, från 1819 års psalmbok, samt 1800-talets väckelserörelse (påfallande många författade av Lina Sandell). En författarsammanställning placerar Lina Sandell som den mest förekommande psalmskalden i det totala, sammanställda sångmaterialet, tätt följd av Wallin. Dessa båda stod i en klass för sig.³⁶

I undersökningen framgick det vidare att om man studerade de sex klart största frikyrkosamfundet för sig (EFS, Missionsförbundet, Baptistförbundet, Pingströrelsen, Metodistkyrkan och Frälsningsarmén) var över hundra sånger gemensamma (101 för att vara exakt). Drygt hälften av dessa ingick i 1937 års upplaga av *Den svenska psalmboken*. Indexet visade tydligt att graden av samstämmighet sångböckerna emellan följde samfundens relationer i övrigt, både i samtidsperspektiv och historiskt sett. Andelen särmaterial (de sånger som inget annat samfund delade) var högst hos Fria Baptistförbundet (40,5 %), Katolska kyrkan (39,2 %) och Frälsningsarmén (38,2 %). Minst andel helt eget material hade Svenska Alliansmissionen (9,4 %), Baptisterna/Örebromissionen (14,1 %) och Svenska missionsförbundet (15 %). En stor spännvidd vad gällde eget, unikt material (9,4 – 40,5 %) kunde här konstateras. Katolska kyrkan och frälsningsarmén var rätt väntade toppnamn, medan Fribaptistförbundet främst verkar ha hamnat i det sällskapet i och med att en inom samfundet dominerande

³⁵ "Sampsalm på gång! Landsomfattande psalmundersökning för ekumenisk psalmbok", *Trosvittnet* (1977) och Fredén, Lil (1981), "Bereden väg för Herran på psalmernas tio i topp-lista", *Lidingö Tidning* 81-11-26.

³⁶ Selander, Inger 1979, *Index över den kristna församlingssången i Sverige*, s. V-XIII.

psalmförfattare (Anders Hansson) lämnat ett så stort avtryck i den egna sångsamlingen. Han finns knappt alls representerad hos något annat samfund. Avgörande för dessa siffror är också närheten i tid. De sångsamlingar som färdigställts på senare tid hade förstås haft möjligheten att plocka upp mer material ur andra samfunds sångskatter än de äldre. De frikyrkosamfund som vid denna tid bedömdes gå mot ett "förkyrkligande" (här i betydelsen fastare gudstjänstformer, lugnare sångstil, etc.) stod också närmast *Den svenska psalmboken* anno 1937, exempelvis EFS och Missionsförbundet.³⁷

Ett annat intressant resultat av Selanders index var fördelningen av sångernas ursprung över tid. I ett spann som sträckte sig från tidigt 1400-tal till 1970-talet framstod den historiska representationen som något skev i sin helhet. Tiden 1850-1920 framstod som kraftigt överrepresenterad (i ett bredare kyrkohistoriskt perspektiv). Detta gällde främst de frikyrkliga sångsamlingarna. Här fanns en stor skillnad mellan *Den svenska psalmboken* och övriga sångsamlingar. Svenska kyrkans psalmer härrörde textligt sett, av naturliga skäl, framförallt från respektive psalmboksrevisions decennium (1520-talet, 1690-talet, 1810-talet och 1930-talet), medan de i musikaliskt hänseende fördelade sig över främst tre perioder: 1500-talet, 1600-talet och 1930-talet, med klar tonvikt på de båda förstnämnda. Väckelserörelsernas överväldigande fokus på den senare halvan av 1800-talet står inte att finna i *Den svenska psalmboken* av 1937 års modell.³⁸

3.4 Baspsalmbok och Sampsalm

Fortsättningskommittén från Sigtunakonferenserna (som 1978 kom att bilda Sampsalm) arbetade fram fyra alternativ på hur den ekumeniska psalmboken skulle kunna se ut i praktiken. Dessa sändes via ärkebiskopen ut på remiss i februari 1978 till landets domkapitel och stiftsråd. Alternativen de hade att ta ställning till var:³⁹

1. En gemensam baspsalmbok med samfundstillägg.
2. En särskild ekumenisk psalmbok vid sidan av kyrkornas och samfundens psalmböcker för bruk i skolan, radio och TV.
3. En gemensam psalmbok för alla kyrkor och samfund.
4. En gemensam psalmbok för några kyrkor och samfund.

³⁷ Selander 1979, s. XIV-XV.

³⁸ Ibid., s. XVI ff.

³⁹ SOU 1985:17, s. 196.

Det enda alternativ som mycket snart framstod som det för samtliga samfund godtagbara var det första alternativet: baspsalmbok med samfundsspecifikt tillägg. Detta var en idé man hämtade främst från de tyska, lutherska delstatskyrkorna som arbetat fram en gemensam "sångstam" på knappt 400 sånger till vilken varje delstatskyrka sedan fogade sina egna, mer specifika val.⁴⁰ Det fanns också andra ekumeniska exempel vid denna tid, bl. a. från Holland, Kanada och Australien. Inget av dessa exempel var dock i närheten av den svenska bredden, sett till deltagande samfund. Ingenstans fanns en så dominerande folkkyrka som Svenska kyrkan med i bilden.⁴¹

Vid den tredje Sigtunakonferensen 1978 beslutade man sig för att arbeta vidare med alternativet "baspsalmbok med tillägg". Konferensen beslutade också att uppdra åt medverkande samfund att utse två representanter vardera för en fastare sammansatt arbetsgrupp i arbetet med psalmboksekumeniken. Den 30 maj 1978 samlades så för första gången den grupp av samfundsrepresentanter som därefter skulle gå under benämningen "Sampsalm". Femton samfund deltog: EFS, Fribaptistförbundet, Frälsningsarmén, Helgelseförbundet, Katolska Biskopsämbetet, Liberala Katolska Kyrkan, Metodistkyrkan, Pingströrelsen, Sjundedags Adventistförbundet, Svenska frälsningsarmén, Svenska Missionsförbundet, Svenska Alliansmissionen, Svenska Missionsförbundet, Svenska kyrkan och Örebromissionen.⁴²

3.5 Sampsalm och psalmkommittén – ett omaka par

Samarbetet mellan psalmbokskommittén och Sampsalm var ingalunda friktionsfritt. Till en början hade båda dessa arbetsgrupper samma ordförande men efter något år efter Sampsalms bildande avgick kyrkoherde Ulf Björkman som ordförande psalmbokskommittén. Han kvarstod dock som ledamot i nämnda kommitté. Sampsalms arbete präglades från första stund av ett mycket konkret arbete där man via undersökningar bland alla deltagande samfund tog reda på vilka sånger som ansågs "omistliga". Man ville i detalj utröna hur ett grundförslag på gemensam sångsamling skulle se ut. Psalmkommittén var mer avvaktande och hade ju också en hel del andra spörsmål att ta hänsyn till i sitt revisionsarbete av *Den svenska psalmboken*. I brevväxling mellan drivande krafter i respektive arbetsgrupp under 1980

⁴⁰ Fredén, Lil (1981), "Bereden väg för Herran på psalmernas tio i topp-lista", *Lidingö Tidning* 81-11-26.

⁴¹ Broomé, Catharina (1981), "O hur saligt att få vandra", *Upplysningens vän* (nr 3 1981).

⁴² SOU 1985:17, s. 99 ff.

skönjer man hos Sampsalm en oro för att samarbetet inte synkroniserades i den grad som var önskvärt. Psalmkommitténs svar, att de önskade ett närmare samarbete, lugnade dock Sampsalmgruppens oro och en tätare kontakt upprättades, bl. a. begärde kommittén in ett grundförslag från Sampsalm med en översikt över de sånger utanför *Den svenska psalmboken* som Sampsalm önskade få med i den reviderade slutprodukten.⁴³

Inställningen till det ekumeniska psalmboksarbetet skiftade förstås från samfund till samfund. Bland de mest drivande märks Svenska missionsförbundet och baptisterna. Svenska kyrkan verkar splittrad i det inledande skedet, med höga företrädare som kommittéordförande Björkman och ärkebiskop Sundby på den drivande sidan, medan psalmkommittén som helhet verkade ställa sig mer skeptisk till projektet.

Sampsalms första förslag till gemensam baspsalmbok offentliggjordes i slutet av mars 1982. Psalmkommittén och Sampsalm var av olika uppfattning på en springande punkt. Medan psalmkommittén förordade en sammanhållen revision av *Den svenska psalmboken*, med stort beaktande av Sampsalms önskemål, arbetade Sampsalm hela tiden efter alternativet ekumenisk baspsalmbok med samfundstillägg. Den frågan skulle senare komma att avgöras i kyrkomötet, till Sampsalms fördel.

Ett annat, måhända på ytan semantiskt, konfliktområde men som tyder på de olika perspektiv dessa båda grupper ändå hade i sitt arbete är frågan om klassificering av materialet. Psalmkommittén skiljde konsekvent på *psalm* och *sång*, eller *kyrkligt* och *frikyrkligt* om man så vill. Detta såg Sampsalm som problematiskt ur ekumenisk synvinkel; principfrågan var så pass viktig att man begärde att följande yttrande skulle införas i psalmkommitténs betänkande anno 1981:

Sampsalm anser inte beteckningarna kyrkligt resp. frikyrkligt material adekvata, eftersom flera psalmer i *Den svenska psalmboken* har sitt ursprung i de frikyrkliga väckelserörelserna och åtskilliga sånger i de frikyrkliga böckerna är författade resp. tonsatta inom t. exempelvis de nordiska folkkyrkorna. Detta visar att det är viktigare att tala om en psalms/sångs karaktär än från vilken bok den hämtats. Det nya sångskapandet är f. ö. i stor utsträckning interkonfessionellt.”⁴⁴

I den egna remissen på psalmkommitténs andra delbetänkande, SOU 1981:49–52, sammanfattade Sampsalm sin syn på det ekumeniska psalmboksprojektet. Samtidigt som man kon-

⁴³ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:6.

⁴⁴ SOU 1981:52, s. 4.

staterade att det fanns höga förväntningar och en positiv anda i arbetet blundade man inte för problemen. Det noterades avsevärda skillnader mellan samfunden avseende församlingssångens funktion och tradition. Utbytet av sånger och psalmer var olika stort mellan samfunden, en del samfund bedömdes som tämligen slutna. Men tendensen verkade gå i en allt öppnare riktning. Här stödde man sig mycket på Selanders indexering. På samma gång noterade man stora skillnader också man inom samfunden – olika sånger brukades på olika platser i vårt land. Den nya psalmdiktningen sågs som ett positivt exempel på gränsöverskridande psalmmaterial.

I remissen tog Sampsalms upp ett avgörande vägval. Antingen begränsade man sig till minsta gemensamma nämnare och samlade de sånger som alla samfund kunde ställa upp på till hundra procent. Det andra alternativet var att eftersträva största tänkbara bredd genom uppoffrande generositet från de deltagande samfundens sida. Slutresultatet blev en kompromiss av de båda alternativen, där man arbetade efter demokratisk majoritetsprincip. Detta innebar att Sampsalms grundförslag kom att innehålla flera psalmer som inte stöddes av alla samfund.

I ett skede fick de deltagande samfunden betygsätta de psalmer man kommit överens om. Av okänd anledning användes en omvänd betygsskala på 1-5 där 1 var bäst och 5 sämst. De flesta psalmer fick ett högt betygssnitt på 1,5 till 3. Tittar man på samfundens respektive medelpoäng är det dock rätt stora skillnader i inställningen till hela gruppen föreslagna psalmer – Fria baptistförbundet var mest positivt inställt med ett medelvärde på 1,76, medan Svenska Frälsningsarmén gav lägst poäng i genomsnitt, 2,86. Vetenskapligheten i just denna undersökning kan möjligen ifrågasättas (antalet deltagande församlingar från respektive samfund varierade och var överlag inte särskilt stort), men det ger ändå en intressant bild av skillnaderna i arbetsgruppen och sätter den förhållandevis stora kompromissviljan i perspektiv. Samfunden stod dock enhälligt bakom förslaget i sin helhet. Sampsalms ursprungsförslag samlade 480 psalmer. Det utökades 1983 till 487 nummer, för att 1984 reduceras till 315. Det fanns dock olika åsikter inom gruppen om hur stor den slutliga baspsalmboken skulle vara. Önskemålen pendlade mellan 300 och 500 stycken.⁴⁵

Vidare konstaterade Sampsalms i sin remiss att teologiska frågor också var särskiljande. Tre områden pekades ut som särskilt problematiska i det avseendet: dopsynen, försonings-

⁴⁵ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:8, *Bedömning av Sampsalms förslag*.

frågan och församlingsbegreppet. Framförallt dopfrågan framstod som knepigast att samlas kring.⁴⁶

Sampsalm och psalmkommittén hade alltså fortsatt svårt att komma överens i fråga om grundupplägg på psalmboken. Psalmkommittén vidhöll att en integrerad psalmbok utan tillägg var det bästa ur svenskkyrkligt perspektiv. I slutbetänkandet till kyrkomötet SOU 1985: 16–19 lade man fram en tudelad psalmbok (basdito med tillägg) som huvudförslag men skisserade också för en helt integrerad psalmbok med ekumenisk särnumrering, då man uppfattat att 1984 års kyrkomötesbeslut öppnade upp för en sådan lösning eller åtminstone utredning av densamma. Flera frikyrkliga samfund uttryckte i samband med detta sin besvikelse över att allt arbete som fram till dess lagts ner nu riskerade att spolieras. I yttranden till Sampsalm luftades inte bara besvikelse, utan även indignation över att nu riskera att falla på mållinjen. Flera samfund menade att Sampsalmsprojektet skulle falla samman om psalmkommittén fick sin vilja igenom. Framför allt oroades man över den del av förslaget där psalmkommittén framhöll att innehållet i den helt integrerade psalmboken skulle beslutas kring i varje enskilt samfund. Det skulle innebära 14 olika psalmböcker även fortsatt, vilket ju var rätt långt från ursprungsidén.⁴⁷ Psalmkommittén försökte i samarbetsgruppen få Sampsalm att ändra ståndpunkt, men till ingen nytta. Sampsalms mening var klar: ”Enligt Sampsalms mening kan olägenheten med en psalmbok disponerad i två delar inte väga tyngre än värdet av en så stor gemensam ekumenisk satsning.”⁴⁸

Psalmkommittén redogjorde för sin syn på för- och nackdelar med de båda alternativen i sitt slutbetänkande och man kan sammanfatta synpunkterna med att baspsalmboksalternativet var intressant främst ur ekumenisk synvinkel, men den integrerade psalmboken framstod som mindre splittrad och mer i enlighet med den svenskkyrkliga traditionen. Psalmkommittén blundade dock inte för att det enda alternativ som rimligen skulle godtas av alla i Sampsalm medverkande samfund var baspsalmboksdittot och inget annat. Frågan ställdes således på sin spets – vad var viktigast: att få till stånd den bästa ekumeniska psalmboken eller den bästa psalmboken för Svenska kyrkan?⁴⁹

⁴⁶ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:8, *Remiss till kommundepartementet*.

⁴⁷ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:8, *Brev till Sampsalms ledamöter* 820206.

⁴⁸ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:8, *Bilaga till Sampsalms protokoll från sammanträde* 840209.

⁴⁹ SOU 1985:17, s. 197-199.

3.6 Psalmboksekumeniken i den offentliga debatten

Ju tydligare och fastare form psalmboksrevisionen med tiden antog, desto högre gick debattens vågor, inte minst i dags- och veckopress (främst *Svenska Dagbladet* och *Dagen*), men även i mer inomkyrkliga organ som *Kyrkans tidning* (Svenska kyrkan) och *Signum* (Katolska kyrkan), för att nämna några.

Redan samma år (1976) som de första Sigtunakonferenserna ägde rum kunde man i dagspressen läsa rätt optimistiska reportage i ämnet. I *Svenska Dagbladet* kom flera av konferensdeltagarna från de olika medverkande samfunden till tals och det är stundtals riktigt frejdigt. Ärkebiskop Olof Sundby uttrycker tydligt sin vilja till en psalmbok för hela den svenska kristenheten. Svenska Missionsförbundets (tillika initiativtagaren till konferenserna) Gösta Hedberg förutspådde att en stor gemensam huvudpsalmbok skulle ligga klar i slutet av 1970-talet, allra senast alldeles i början av det åtföljande decenniet. Andra samfundsföreståndare var mer försiktigt positiva; baptisternas David Lagergren såg inte projektet som "helt utopiskt", men undrade om det inte var mer realistiskt att arbeta mot en mindre gemensam sångsamling för TV, radio, institutioner, osv. EFS missionsföreståndare Torsten Wiberg var skeptisk till möjligheterna att driva igenom projektet inom överskådlig tid: "Med tanke på den mycket tidskrävande ordning för förändringar som gäller i Svenska kyrkan är det små utsikter att en stor gemensam psalmbok skulle kunna bli klar att tas i bruk av vår generation." I en och samma artikel uttalade sig dock företrädare för så skilda samfund som katolska kyrkan och pingströrelsen mycket positivt för en gemensam psalmbok vilket torde ha förvånat en och annan läsare.⁵⁰

Av psalmkommitténs lite tvehågsna inställning till Sampsalmprojektet märktes mycket litet i den intervju med kommitténs sekreterare Per-Olof Nisser som stod att läsa i tidningen *Dagen*, den 9 juli 1980. Nisser meddelade redan här att allt pekade mot en tudelad psalmbok, dvs. baspsalmbok med samfundstillägg. (Detta trots att psalmkommittén han verkade i skulle förorda en helt annan modell ända fram mot slutbetänkandet 1985.) Nissers avslutande ord i intervjun betonade vikten av Sampsalms arbete: "Vi har alldeles för mycket gemensamt för att fortsätta att arbeta var för sig utan att låtsas om varandra (...). Dessutom är

⁵⁰ Lundaahl, Josef (1976) "Kan kristenheten i Sverige enas om en gemensam psalmbok?", *Svenska Dagbladet* 76-04-05.

Sampsalm en viktig del av den svenska ekumeniken som sådan (...). Allt som kan göras för att göra den kristna enheten synlig – det måste också göras!”⁵¹

Det fanns andra, mer kritiska röster till Sampsalm och dess arbete; inte minst ifrågasattes projektet i publikationer med svenskkyrklig anknytning, både på principiell och mer detaljerad nivå. De kritiska inläggen andas en oro för att den egna traditionen, som i dessa artiklar ofta görs synonym med begrepp som ”värdig” och ”högtidlig”, nu kom att hotas av frikyrkosångens ”banala” och ”sentimentala” karaktär. I ledaren till *Svensk Kyrkotidning* ställer sig skribenten frågande till om

...framtidens psalmbok skall tala om Jesus ’som en salva för svidande sår’, om ’satans garn’, ’sällhetens hamn’, ’återlösta hop’, ’fröjdefulla harposlag’, ’lammets blodbestänkta spår’, ’Golgata våg’ etc. Visst är många gamla sånger älskade och uppskattade, men i en psalmbok för kommande generationer bör stor restriktivitet råda vid urvalet så att språkdräkten känns tillgänglig och adekvat för de människor, som skall sjunga dem. Merparten av Sampsalms urval innehåller bilder och uttryck som älskas av många, men känns främmande och föråldrade för ännu fler.⁵²

Stark offentlig kritik kom framförallt från kyrkomusikerhåll. Av förklarliga skäl lade debattörer från detta håll främst kyrkomusikaliska aspekter på frågan. I *Kyrkans tidning* gick Lars Lindström, kyrkomusiker i Västervik, under rubriken ”Hör kyrkomusikerna!” till storms mot Sampsalmmaterialet: ”Låt oss i vår nya svenska psalmbok slippa en blandning av kvalitetsmusik och svensktoppsmelodier. (...) Ska vi arbeta med musikaliskt eller litterärt undermåliga psalmer kan vi knappas få någon arbetsglädje.”⁵³ Andra kyrkomusikaliska röster gick ännu längre. I *Kyrkomusikernas tidning* beskrev Lars Angerdahl beslutet i 1983 års kyrkomötesbeslut (som förordare baspsalmboksalternativet) som en ”kupp”. Som ledamot för Kyrkomusikernas Riksförbunds (KMR) centralstyrelse anförde han att hela förbundet såg detta förslag som något mycket negativt. En sådan psalmbok skulle enligt Angerdahl och KMR upphäva Svenska kyrkans identitet:

Detta torde innebära, att många för Svenska kyrkans identitet väsentliga psalmer kommer att hamna i tillägget. (...) Någon Svenska kyrkans psalmbok kommer alltså inte att finnas i framtiden, om kyrkomö-

⁵¹ Hellström, Jan Arvid (1980), ”Per Olof Nisser, psalmsekreterare”, *Dagen* 80-07-09.

⁵² Larsson, Bo (1982), ”Gemensam ekumenisk psalmbok?”, *Svensk kyrkotidning* (nr 18 1982).

⁵³ Lindström, Lars (1983) ”En psalmbok för vår kyrka”, *Kyrkans tidning* (nr 36 1983).

tets intentioner förverkligas. (...) Vi ifrågasätter om församlingsbor och beslutsfattare inom Svenska kyrkan har insett konsekvenserna av kyrkomötets beslut.⁵⁴

De flesta kritiska skribenter reagerade starkt mot just baspsalmboksalternativet och framhöll det förkastliga i att förskjuta samfundssärskiljande teologiska ämnen till en B-del, där för det egna samfundet viktiga frågor, som exempelvis dopet, riskerar att hamna i skymundan. Noterbart är att denna form av kritik nästan uteslutande står att finna från svenskkyrkligt håll. Så skriver kyrkoherde B.G. Aurelius i *Svensk Kyrkotidning*: "...det är fullkomligt onödigt att förvisa doppsalmerna mm. till ett samfundstillägg av ekumeniska skäl. (...) Det skulle betyda en försvagning av dopets ställning.(...) I jämförelse med vad man förlorar ter sig vinsten med de enhetliga numren som en klen grynvälling."⁵⁵ Kyrkomötesledamoten Hans Karlsson publicerade en detaljerad genomgång av befarade konsekvenser i och med 1983 års kyrkomötes beslut och såg stora problem med en alltför stor förkärlek för sånger från senare delen av 1800-talet av väckelsekaraktär: "Psalmer från andligt långt rikare tider än vår egen får ingen eller liten plats. (...) Det är väl inom tredje artikelns områden som skillnaden mellan lutherskt och reformert är störst. Och just där är alltså det reformerta/frikyrkliga draget starkast."⁵⁶ Karlsson ifrågasatte också förankringen ute bland församlingsmedlemmarna både inom Svenska kyrkan och de fria samfunden:

Undersökningen om livsstilar m.m. bland aktiva i Svenska kyrkan ger vid handen att intresset för en ekumenisk psalmbok är mycket svagt även av dem som annars är positiva till ekumenik. Dess frikyrkliga motsvarighet visar samma siffror ungefär. Är det så att respektive samfundsledning, inklusive kyrkans, är positiva, men att gräsrotterna inte är det? Det verkar så.⁵⁷

Nämnas bör att det även, om än högst sporadiskt, förekom positiva inlägg i debatten, men då oftast i direkt svaromål på tidigare kritiska röster. En av kyrkomötets mest drivande ledamöter i frågan om ekumenisk psalmbok, Kerstin Bergman, ifrågasatte i en debattartikel behovet av att till varje pris försvara en svenskkyrklig identitet. Hon skrev: "Är det inte vikti-

⁵⁴ Angerdahl, Lars (1984), "Baspsalmbok upphäver Svenska kyrkans identitet", *Kyrkomusikernas tidning* (nr 1 1984).

⁵⁵ Aurelius, B.G. (1983), "Sampsalm eller inte", *Svensk kyrkotidning* (nr 48 1983).

⁵⁶ Karlsson, Hans, "Blir kyrkans nästa psalmbok ekumenisk?", *Svensk pastoraltidskrift* (nr 6 1984).

⁵⁷ Ibid.

gare att vi bär ut Kristus än huruvida det 'verkligen är Svenska kyrkan som vi bär ut'.⁵⁸ Det särskiljande ser Bergman snarare som ett problem, inte bara i ekumeniskt hänseende, utan även för de enskilda medlemmarna, framför allt de som inte tillhör församlingarnas innersta krets: "Jag tror att de många sekulariserade medlemmarna upplever det hela precis tvärtom: särarten, de för dem obegripliga teologiska skillnaderna är ett hinder för dem att tro."⁵⁹ Försvaren var dock i klar minoritet i mediabruket, vilket väl ofta är fallet oavsett stridsfråga. Överlag består pressmaterialet av debattartiklar i inomkyrkliga tidskrifter, mer sällan fördes debatten om psalmboksekumeniken i den reguljära dagspressen.

3.7 Allmänna kyrkomötet 1979

Till 1979 års kyrkomöte motionerade biskoparna Lönnebo, Ingebrand och Werkström om att psalmskommitténs direktiv skulle utvidgas till att innefatta arbetet med en gemensam baspsalmbok med samfundstillägg. Skälen till det ekumeniska initiativet var, som delvis konstaterats ovan: ett accelererande sångutbyte mellan samfunden under 1900-talet och att Svenska kyrkan och frikyrkosamfunden hade närmats sig varandra på flera plan. Frikyrkorna verkade också ha blivit mer medvetna om vikten av språk- och stilfrågor. Svenska kyrkan hade å sin sida infört mer och mer av väckelserörelsens sånger i antagna psalmbokstillägg. Motionärerna hänvisade också till en av ärkebiskopen initierad intresseundersökning bland domkapitel och stiftsråd runt om i landet, vilka överlag ställde sig positiva till förslaget. Motionen förordade Sampsalms baspsalmbokslinje.⁶⁰

Förslaget splittrade ledamöterna. Redan i beredningsutskottet, som i huvudsak ställde sig positivt till motionen, reserverade sig flera ledamöter. De ansåg att förslaget skulle komma att fördröja och försvåra revisionsarbetet i sin helhet och att behovet av gemensamma psalmer redan tillgodosetts i revisionsarbetet. Utskottets majoritet gick dock på motionärernas linje om än något försiktigare. Kyrkomötet anmodades att ge 1969 års psalmskommitté ett tilläggsdirektiv om att utreda den ekumeniska frågan utan att det fick fördröja hela revisionsarbetet.⁶¹

I själva kyrkomötet debatterades frågan mycket litet. Endast tre talare begärde ordet, två

⁵⁸ Bergman, Kerstin (1983), "Sampsalm ett uttryck för äkta ekumenik", *Kyrkans Tidning* (nr 44 1983).

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Allmänna kyrkomötet 1979 Protokoll, motion 1979:60.

⁶¹ Protokoll Allmänna kyrkomötet 1979, Beredningsutskottet 1979:7.

för och en emot. 1979 års kyrkomöte uttryckte att det var angeläget med det ekumeniska arbetet, men det fick inte bli så att kommitténs arbete "onödigtvis fördröjdes".⁶²

3.8 Allmänna kyrkomötet 1982

Efter att Sampsalms arbetat tillsammans, eller snarare parallellt, med psalmkommittén i några år, kom psalmkommittén med sitt andra delbetänkande, SOU 1981:49 – 52. 1979 års kyrkomöte hade som bekant givit psalmkommittén i uppgift att arbeta mot en ekumenisk psalmbok av något slag och nu förelåg kommitténs förslag på hur detta skulle gå till.

I betänkandet förordade psalmkommittén i första hand en egen samfundsspecifik psalmbok som samtidigt skulle inkludera så många sånger från andra samfund och traditioner som var rimligt och önskvärt. Sedan den gillats och stadsfästs menade kommittén att övriga samfund kunde ta ställning till om de vill använda den eller ej, med eller utan eventuellt tillägg. Denna psalmbok skulle också kunna kompletteras i framtiden med rörliga tillägg i stil med Psalmer o visor 76 och 82. Samtidigt hade Sampsalms ställt sig bakom en annan modell: en ekumenisk baspsalmbok med samfundstillägg, och det verkade främst vara detta alternativ som alla inblandade parter till syvende och sist skulle kunna samlas kring.

I 1982 års kyrkomöte bereddes psalmboksfrågan först i Andra särskilda utskottet. Där kunde man konstatera att remissinstanserna (ett 60-tal) allmänt sett ställde sig positiva till det ekumeniska initiativet i stort, men från vissa håll ifrågasattes möjligheten att enas kring ett färdigt förslag när psalmbokskommittén och Sampsalms var av så olika åsikter i fråga om grundutformningen. Remissbehandlingen gav psalmkommitténs linje majoritetsstöd, främst från instanser med svenskkyrklig anknytning. Sampsalms, de fria samfunden och ytterligare några organ förespråkade baspsalmbok med tillägg.⁶³

I utskottets betänkande till kyrkomötet betonades vikten av ett fortsatt ekumeniskt samarbete i psalmboksfrågan, samtidigt som man klargjorde att det var för tidigt för kyrkomötet att besluta om den exakta utformningen; man anförde att "*arbetet med Den svenska psalmboken skall vara en form av ekumenisk psalmbok*"⁶⁴, men inte vilken form. Istället föreslog man att ett gemensamt organ för samverkan skulle inrättas med ledamöter ur psalmkommittén respektive Sampsalms. Utskottet framhöll att:

⁶² Kyrkomötet 1979, Protokoll, s. 630 ff.

⁶³ Nivenius 1986, s. 56-57.

⁶⁴ SOU 1985:17, s. 197.

”Ett sådant samarbetsutskott bör inrikta sig på att fördjupa samverkan mellan de båda kommittéernas arbetsuppgifter, (...) att ytterligare klarlägga de målgrupper som en ekumenisk psalmbok bör ha utöver de enskilda kyrkorna och samfunden samt att utifrån det gemensamma arbetet söka finna en slutlig lösning på hur en gemensam psalmbok med eller utan samfundstillägg kan vara sammansatt och disponerad.”⁶⁵

Utskottets yttrande var inte helt lättolkat. Samtidigt som man ställde sig positiv till det ekumeniska arbetet och menade att det skulle intensifieras, gjorde man klart att kommitténs arbete med totalrevisionen ”måste fullföljas för att den slutliga frågan om en ekumenisk psalmbok med eller utan tillägg skall kunna ske.”⁶⁶ Kommitténs konkreta utformningsförslag om en sammanhållen psalmbok fick inget klart svar. Utskottet föreslog slutligen att kommittén i samarbete med Sampsalm skulle lägga fram ett förslag på en gemensam form av psalmbok. Man föreslog också kyrkomötet att ge Sampsalm tillräckliga resurser så att de skulle kunna arbeta effektivt tillsammans med kommittén.⁶⁷

Motionärerna i detta ärende var förhållandevis få; bara två motioner tog upp den ekumeniska frågan specifikt, av totalt 34 inkomna motioner i psalmboksfrågan. Den ena, författad av Lars Rydje från Lidingö, ställde sig avvisande till en samfundsgemensampsalmbok, eftersom motionären i fråga överhuvudtaget inte ville se någon ny psalmbok överhuvudtaget, utan bli vid 1937 års dito.⁶⁸ Den andra motionen, författad av biskop Sven Ingebrand m. fl., förespråkade baspsalmboksalternativet och pekade bl. a. på att alla medverkande frikyrkosamfund (utom EFS) i detta läge förordade detta alternativ. Det skulle vara omöjligt, menade man, att helt komma överens om en sammanhållen sångsamling, och i och med baspsalmbokens tillägg kunde varje samfunds profil bevaras. Motionärerna ville därför att kyrkomötet skulle besluta sig för detta alternativ och ge psalmbokskommittén i uppdrag att arbeta utifrån det.⁶⁹

Onsdagen 12 maj 1982 debatterades psalmboksfrågan i kyrkomötet. I talarstolen talades det nästan uteslutande till förmån för det ekumeniska psalmboksarbetet på principplanet. Man konstaterade bl. a. andelen gemensamma sånger i samfundens respektive sångsam-

⁶⁵ Kyrkomötet 1982 Protokoll, Bihang 8:2, s. 23.

⁶⁶ SOU 1985:17, s. 197.

⁶⁷ Kyrkomötet 1982 Protokoll, Bihang 8:2, s. 26-27.

⁶⁸ Kyrkomötet 1982 Protokoll, Bihang 4, motion 1982:25.

⁶⁹ Kyrkomötet 1982 Protokoll, Bihang 4, motion 1982:63.

lingar var redan betydande. När Svenska kyrkan nu bearbetade och reviderade en stor mängd enskilda psalmtexter var det mycket viktigt att övriga samfund var med på tåget annars skulle en stor mängd psalmer sjungas med olika ordalydelser över landet med förvirring som följd.⁷⁰

En baspsalmbok med samfundstillägg var inte bara det alternativ som flest samfund förordade utan den i ekumenisk mening bäst lämpade. I och med detta alternativ kunde varje samfunds särart träda fram och ingen behövde i slutändan göra avkall på sin trosriktning. Ledamot Kerstin Bergman anförde följande i talarstolen:

Ekumenik kan inte fungera utan fast förankring i den egna traditionen. Först då kan man acceptera andra synsätt. (...) Människan fungerar inte bra tillsammans med andra utan självkänsla och klar identitet.

Vilka följder får en sådan syn på ekumenik för frågan om psalmbok? Konsekvensen måste bli den, att psalmer och sånger som betonar olika sidor och om olika sätt att uttrycka den stora, outgrundliga sanningen, som var och en blott kan se en glimt av. (...) Psalmerna kan kanske t.o.m. tyckas motsäga varandra, men ödmjuka inför det i bokstavlig mening utsägliga kan vi acceptera varandra och varandras uttryck också i psalm och sång.⁷¹

Flera ledamöter, bland dem Sven Lenhoff, betonade vikten av att Sampsalm gavs högre status och att samarbetet mellan dem och psalmkommittén intensifierades i syfte att nå fram till ett enda gemensamt förslag för kyrkomötet att ta ställning till.⁷²

Den enda ledamot som i talarstolen ifrågasatte det ekumeniska arbetet var Lars Rydje, som också tidigare motionerat om avslag på hela revisionsarbetet. Han försvarade sin motion och anförde dels att behovet av en gemensam psalmbok inte förelåg, samt att den ekumeniska slutprodukten riskerade att bli alldeles för urvattnad.⁷³

Kyrkomötet beslutade vad gäller psalmboksekumeniken i enlighet med utskottets förslag, så som det redogjorts för ovan. Frågan om den exakta utformningen var således fortsatt oklar.⁷⁴

⁷⁰ Kyrkomötet 1982 Protokoll, s. 307.

⁷¹ Ibid., s. 314.

⁷² Ibid., s. 320.

⁷³ Ibid., s. 333-334.

⁷⁴ Ibid., s. 342.

3.9 Allmänna kyrkomötet 1983–84

I en motion till kyrkomötet 1983 framkom viss oro för en styvmoderlig behandling av det ekumeniska psalminitiativet. Kyrkomötets positiva beslut från 1982 hade enligt motionärerna försvagats av regeringen. Psalmkommittén skulle nu enligt regeringens mening istället *”inom ramen för sitt uppdrag delta i det inom samarbetsgruppen Sampsalm bedrivna arbetet på en ekumenisk psalmbok”* och *”undersöka möjligheterna för att ge ut den reviderade psalmboken tillsammans med gudstjänstordningar och evangeliebok.”*⁷⁵ Ledamöterna bakom motionen (och de var många – 37 st!) kände en tydlig ängslan för att det ekumeniska arbetet skulle komma i andra hand – om det överhuvudtaget fick rum bland andra perspektiv. Motionen i fråga var starkt kritisk till regeringens konkreta inblandning i psalmboksfrågan. Regeringen hade förutom ovanstående ändring också vägrat bifalla kyrkomötets anhållan i handboksfrågan; om att andra sånger än stadfästa psalmer skulle kunna användas i gudstjänsten. Även det kyrkomötesbeslut som anhållit om bättre lekmanrepresentation i psalmkommittén lämnades utan åtgärd. Detta sammantaget riskerade enligt motionärerna det ekumeniska arbetet och framställde frågan om hur ekumeniken i psalmboken konkret skulle komma till uttryck som än mer angelägen. Motionärerna yrkade därför på att kyrkomötet tydligt skulle förorda baspsalmsalternativet.⁷⁶ Regeringsinblandningen skulle dock visa sig bli ett mindre problem framgent, då förändringar i relationen mellan kyrka och stat just vunnit laga kraft. Den nya organisationen, med bl. a. en nyinordnad centralstyrelse, stärkte Svenska kyrkan som trossamfund och gav samfundet större frihet att handlägga inomkyrkliga angelägenheter.⁷⁷

Beredningsutskottet höll med motionärerna i vissa delar men ville inte gå så långt i de konkreta yrkanden motionärerna föreslog. Man tog dock ytterligare ett konkretiserande steg genom att förorda baspsalmsalternativet, vilket föregående kyrkomöte inte gjort.

Kyrkomötesdebatten blev intensiv. Mot förslaget om tydligare ekumeniska direktiv för psalmkommittén talade flera ledamöter. Omsorgen om det egna samfundet, psalmbokens dittillsvarande struktur och innehåll, samt vikten av att snart komma till skott med en slutrevision av psalmboken som helhet lades fram som huvudargument. Psalmkommittén skulle

⁷⁵ Kyrkomötet 1983 Protokoll, motion 1983:120.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Bergsten 1995, s. 271.

självt avgöra hur det ekumeniska perspektivet skulle beaktas, inte kyrkomötet. Ledamot Börje Engström talade representativt för de utskottskritiska ledamöterna:

Det finns en risk att de 13-14 samfunden måste kompromissa sig fram till en ganska menlös slutprodukt som ingen egentligen vill ha och där de intressanta psalmerna kommer att stå i respektive samfunds tillägg. Och då kan det vara bra att ha möjlighet att pröva andra vägar, fortfarande med ekumenisk inriktning...

(...)

Låt oss inte nu i elfte timmen ändra förutsättningarna för psalmarbetet så att det hela försenas!⁷⁸

Bland de kritiska debattörerna höjdes röster för att den egna psalmboksrevisionen först skulle slutföras så att man därefter på stadig, egen grund kunde ta ställning till det ekumeniska perspektivet. Kyrkomötet var uppenbarligen långt ifrån enhälligt för ett ekumeniskt arbete på likvärdig grund. Gärna ekumenik – men på våra villkor, verkade vara flera ledamöters perspektiv.

De positiva debattörerna försökte bl. a. lyfta debatten till en mer principiell nivå. Kerstin Bergman anförde i ett engagerat inlägg:

Ekumenik är ödmjukhet inför sanningen, inför Gud själv som ingen kan fatta. Ekumenik är att inse att andra har sett, uppskattar och betonar andra aspekter av Gud som vi själva inte har sett, och tvärtom, att ömsesidigt erkänna varandra, pluralism, mångfald i form och sätt att uttrycka ett och samma innehåll – Gud, som är outrannsaklig och utsäglig, som egentligen inte kan fångas i något uttryck. Men en mångstämmig kör måste väl litet fullödigare än en helt enstämmig kör kunna uttrycka åtminstone något litet av Guds storhet.⁷⁹

I debatten höll biskop Ingebrand ett långt anförande som sammanfattade det ekumeniska psalmboksarbetet från begynnelsen och framåt. Gällande psalmekumenikens konkreta utformning framhöll han följande:

Varför fick då baspsalmbok med samfundstillägg en så massiv uppslutning av de flesta, utom av psalmkommittén? Jag tror det beror på att det förslaget ger rättvisa både åt det gemensamma och åt olikhe-

⁷⁸ Kyrkomötet 1983 Protokoll, s. 316-317.

⁷⁹ Ibid., s. 321.

terna. Även om olikheter i dogmatiken får mindre genomslag i psalmerna än man skulle tro, finns det ändå skillnader som vi inte kan och inte skall förneka.⁸⁰

Ingebrand var tydlig i sitt anförande. Som medlem i Sampsalmgruppen vad hans övertygelse vid denna tidpunkt att ett avvisande av baspsalmboksalternativet skulle innebära slutet för det ekumeniska psalmboksarbetet som pågått sedan 1976.⁸¹

Flera debattörer ställde framtagandet av en ekumenisk baspsalmbok och en egen slutrevision av *Den svenska psalmboken* mot varandra, som två oförenliga storheter. Här gällde det för kyrkomötet att välja det ena eller det andra. Skälen till detta framstår inte alltid klart, men tids- och resursbrist var vanligast förekommande. Man framhöll också risken att baspsalmboken skulle bli en slags minsta gemensamma nämnare, utan innehåll och kraft, vilken istället skulle försvåra och förytliga ekumeniken.⁸²

En ledamot, kyrkomusiker Örjan Andersson, gick så pass långt att han ifrågasatte om Svenska kyrkan verkligen önskade en ekumenisk psalmbok överhuvudtaget. Den enkät till domkapitlen som ärkebiskopen skickade ut i början av processen gav ingen möjlighet att välja alternativet ”ny psalmbok av traditionell typ”, dvs. en helt egen revision av *Den svenska psalmboken*. Andersson menade att om detta alternativ funnits med hade resultatet av nämnda enkät blivit annorlunda. Han tecknade också bilden av att landets kyrkomusiker var grundligt ointresserade, för att inte säga kritiska, till det intensifierade ekumeniska arbetet på psalmboksområdet.⁸³

Det gick en tydlig skiljelinje mellan ja- och nej-sägarna vad gällde tolkningen av föregående kyrkomötes beslut och dess intentioner. Kritikerna till utskottets förslag anförde gång på gång att man i och med utskottets linje riskerade att placera en ekumenisk tvångströja på psalmskommittén, som inte hade någon grund i tidigare kyrkomötesbeslut, vilket förespråkarna ville göra gällande. 1982 års beslut innebar, enligt utskottets kritiker, att psalmskommittén skulle arbeta med slutrevisionen och det ekumeniska spåret parallellt. Det ena skulle inte förutsätta det andra, utan ekumeniken skulle rymmas i möjligaste mån och i den form som man (psalmskommittén i första hand och kyrkomötet därefter) ansåg lämpligast. Det förslag som nu förelåg 1983 års kyrkomöte band dessa två parallella spår samman till ett,

⁸⁰ Kyrkomötet 1983 Protokoll, s. 325.

⁸¹ Ibid., s. 326.

⁸² Ibid., s. 328.

⁸³ Ibid., s. 330.

vilket var en helt ny väg för psalmrevisionen. Om denna tolkning var kyrkomötets ledamöter uppenbarligen långt ifrån överens. Utskottets hemställan bifölls av kyrkomötet efter omröstning i vissa delar.⁸⁴

Till kyrkomötet 1984 motionerade ett par ledamöter för att försöka få till en annan lösning av utformningsfrågan, men samtliga avslogs av kyrkomötet. Frågan var avgjord.⁸⁵

3. 10 Samarbetsgruppen: 1969 års psalmkommitté och Sampsalm

Efter att kyrkomötet 1982 beslutat tillsätta en samarbetsgrupp bestående av ledamöter ur psalmkommittén och Sampsalm träffades denna grupp första gången i januari 1983. Gruppen tog sig det välfunna namnet *Samarbetsgruppen* och kom att träffas sammanlagt åtta gånger under 1983 och 1984.⁸⁶ Två frontfigurer ur de bägge kommittéerna, P-O Nisser (psalmkommittén) och Torgny Erséus (Sampsalm), hade inför detta första sammanträde gemensamt förberett ett sjuksidigt PM, kring vilket diskussionerna kretsade. Trots att Sampsalm, med kyrkomötets goda minne, under flera år arbetat intensivt med den ekumeniska psalmboken andades detta PM rätt stor skepsis mot hela projektet. Det faktum att kyrkomötet förordat någon form av samfundsgemensam psalmbok förhindrade inte psalmkommittén att även fortsatt ställa sig tvekande inför uppdraget. Dokumentet förkunnade redan i inledningen: "Skälen för och skälen emot tanken på en ekumenisk psalmbok behöver redovisas och prövas. Det är först därefter man har rätt att ta ställning. En oartikulerad entusiasm för företaget är lika lite gynnsam som ett motstånd som bottnar i en opreciserad motvilja mot förändringar."⁸⁷

I detta dokument försökte projektets nyckelpersoner Nisser och Erséus bena ut skälen för och emot en ekumenisk psalmbok för att från gemensam grund kunna arbeta vidare på ett korrekt och konstruktivt sätt. Det var av största vikt att få upp Sampsalm och psalmkommittén ur sina "skyttegravar", omedvetna eller medvetna. Dokumentets huvudsakliga innehåll skissas nedan, tillsammans med gruppens kommentarer och reaktioner på det samma:⁸⁸

⁸⁴ I Kyrkomötet 1983 Protokoll, s. 331 f.

⁸⁵ SOU 1985:17, s. 39-40.

⁸⁶ Ibid., s. 40.

⁸⁷ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Bilaga till minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 830120*.

⁸⁸ Ibid.

3.10.1 Skäl för en ekumenisk psalmbok.

- Teologiska skäl

a) Psalmboken kan inte ställas utanför den kristna grundsträvan efter enhet.

Det innebär inte bara att befintligt gemensamt material ställs samman i en psalmbok utan också kallelse till kyrkorna och samfunden att i sitt psalmboksarbete ställa sig inför den ekumeniska visionen och vara beredda till självprövning och offer för dess skull. En splittrad kyrka är en självmotsägelse och en splittrad församlingssång bidrar till att underhålla denna självmotsägelse.⁸⁹

b) I kyrkornas liturgi ber man om enhet. Bön och handling ska inte motsäga varandra. Psalmboken är nära knuten till liturgin och dess ställning som ekumeniskt instrument är obestridlig.

c) Sång är gemenskapsbefrämjande i sig och kan ofta ta vid där intellektuellt teoretiska meningsskiljaktigheter uppstår. "Där man inte förmår diskutera sig samman, där kan man kanske sjunga sig samman."⁹⁰

d) I en tid av skarpa motsättningar och splittring är symbolvärdet i en gemensam psalmboks extra stort; ett hoppets tecken i en söndrad tid.

e) En gemensam sångsamling ökar förståelsen för andra kristna riktningar.

- Praktiska skäl för en ekumenisk psalmbok

a) Flera samfund behöver en ny psalmbok, nu eller inom ett par decennier.

b) Antalet samarbetsförsamlingar ökar.

c) Det lokala ekumeniska arbetet skulle underlättas. "Solidaritet med andra kristna på en ort kan vara större än med nationella samfund."⁹¹

d) Enhet vad gäller text och musik i gemensamma sånger kan uppnås.

e) Enhetliga versioner av sånger underlättar spridning av arrangemang, körsatser, etc.

f) Samfunden är redan nu tvungna att samarbeta vid vårdande institutioner.

g) Radio- och TV-gudstjänsternas behov skulle tillgodoses.

h) Positivt för ekumeniska samlingar i större skala.

i) Tryckning i större upplagor av samma material sänker kostnaderna för samfunden.

⁸⁹ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Bilaga till minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 830120.*

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

Samarbetsgruppens kommentarer kring skälen för ekumeniken i psalmboksfrågan sammanfattades i uttrycket *"Vi ska inte göra var för sig det vi kan göra gemensamt."*⁹² En av ledamöterna påpekade det olyckliga i att tala om en baspsalmbok med tillägg. Det är lätt att få intrycket att det särskiljande (som av nöden hamnar i respektive tillägg) är något mindre viktigt som inte ingår i basen för den kristna tron. Så skulle knappast exempelvis baptister se på sin dopsyn. Röster i Samarbetsgruppen framhöll också svårigheten i att säga något alls om de större ekumeniska effekterna på sikt; arbetet bör därför främst motiveras praktiskt, inte teologiskt.⁹³

3.10.2 Skäl mot en ekumenisk psalmbok

a) Den ekumeniskt kompromissade psalmboken blir troligen mycket annorlunda jämfört med en helt egen utformad psalmbok. Långt ifrån idealiskt för varje enskild kyrka således.

b) Då en helt gemensam psalmbok inte verkar vara en framkomlig väg lutar allt åt en tvådelad psalmbok (baspsalmbok med tillägg). Det innebär att för varje samfund hamnar psalmer i samma kategori på två ställen.

c) Det tvådelade alternativet manifesterar splittring istället för den enhet som var tänkt från början.

d) Det ekumeniska arbetet kan inte skyla över de grundläggande dogmatiska skillnader som likväl skiljer trosriktningarna åt.

e) Skillnaderna i samfundens sångtradition är mycket stora, även vad gäller stil, karaktär och innehåll.

f) Det finns ett egenvärde i särarterna. *"En samfundsegen psalmbok kan ta fasta på egen tradition, historia och profil."*⁹⁴ (t.ex. Wallintraditionen i Svenska kyrkan.)

Samarbetsgruppens kommentarer instämde i mycket av ovanstående invändningar. Samarbetsgruppsmedlemmen, tillika psalmkommitténs ordförande Olle Nivenius och PM-författaren Nisser tryckte hårt på att större hänsyn måste tas till Svenska kyrkans behov, jämfört med övriga deltagande samfund. Psalmboken var enligt dem en bruksbok och ett av

⁹² Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 830120*.

⁹³ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Bilaga till minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 830120*.

⁹⁴ *Ibid.*

de viktigaste instrumenten för Svenska kyrkans arbete, där t.ex. 70 % av alla landets barn döps och 95 % av alla jordfästningar skedde. Den lutherska psalmtraditionen var vidare mer än dubbelt så gammal som den evangeliska frikyrkosången. Nissers ståndpunkt var mycket klar: "Svenska kyrkans synpunkter på innehållet borde väga tyngre än vad enskilda mindre grupper tycker."⁹⁵ Förslag lades fram om att istället för en tudelad psalmbok låta varje samfund ta in det ekumeniskt framtagna materialet bland sina egna samfundsspecifika sånger, och ge de ekumeniska sångerna en separat numrering, t.ex. E1, E2, osv.

Längre ner i samma PM redovisades hur stor del av det dittills framtagna Sampsalmsmaterialet varje enskilt samfund vid samma tid redan hade i sina egna psalmböcker. Dessa siffror gav en fingervisning om hur stor förändring den nya psalmboken skulle innebära för respektive samfund. Här fanns stora skillnader med EFS, Svenska Missionsförbundet och Svenska kyrkan i ena änden (de använde redan ca 70 % av materialet) och exempelvis Katolska kyrkan och Pingströrelsen i den andra; där brukades endast ca 25 % av materialet.

I de fortsatta diskussionerna kring detta grundläggande PM konstaterade Samarbetsgruppen att man nu arbetade under stor tidspress. Kyrkomötet hade tydligt uttryckt att det ekumeniska arbetet inte fick försinka processen med att få den nya psalmboken klar.⁹⁶

3.10.3 Utformningen en knäckfråga

Sampsalm satte samman flera samlingar av psalmer för bedömning hos alla medverkande samfund. Samfunden fick i undersökningssyfte som bekant betygsätta varje enskild psalm på en 5-gradig skala där 4 var lika med "accepteras med tvekan" och betyget 5 var lika med "bör utgå". Redan den första undersökningen gav för handen att en hel del psalmer genomgående fick alltför höga poäng, vilket pekade mot att materialet måste bantas ned. Samarbetsgruppen diskuterade frågan om hur man skulle kunna vikta resultaten efter de deltagande samfundens olika storlek och betydelse, utan att komma till något konkret resultat.

En annan viktig fråga som dryftades i Samarbetsgruppen var bedömningen av hur pass intresserade eller rättare sagt offervilliga de deltagande samfunden egentligen var. Hur stor var risken för avhopp? Hur mycket skulle det ekumeniska projektet urholkas vid ett eller flera avhopp? Sampsalms representanter hade enligt Samarbetsgruppens protokoll förlöpan-

⁹⁵ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 830120*.

⁹⁶ Ibid.

de kontakt med alla enskilda samfund och samarbets- och offerviljan upplevdes som mycket god.⁹⁷

Frågan om grundupplägg på psalmboken fortsatte att vara en knäckfråga i Samarbetsgruppen. Sampsalmsledamöterna påpekade att flera av de medverkande frikyrkliga samfundet endast deltog i arbetet som syftade mot en baspsalmbok med tillägg. Om arbetet skulle inriktas på något helt annat måste nya beslut tas och inga garantier kunde då ges vad gäller utfallet.⁹⁸

I och med 1983 års kyrkomötesbeslut (vilket beskrivits ovan) nödgades psalmkommittén lägga om kursen mot det av Sampsalm förespråkade baspsalmboksalternativet. Några av representanterna i Samarbetsgruppen, främst de svenskkyrkliga, hade dock fortsatt svårt att foga sig i detta, vilket framgår av protokollen. Man hänvisade bl. a. till en påstått växande opinion inom Svenska kyrkan mot baspsalmboksalternativet. Huruvida någon sådan opinion egentligen förelåg och hur stor den i så fall var är svårt att utröna.

För att försäkra sig om att några enstaka samfund inte skulle riskera att stå ensamma med en psalmbok som andra samfund i slutändan inte ställde upp på, uppdrog Samarbetsgruppen åt Olle Nivenius att be ärkebiskopen samla alla samfundsledningar för förankring av det slutgiltiga förslaget.⁹⁹ Vid sammanträdet 28 mars 1984 tog Samarbetsgruppen enhälligt beslut om formen ”gemensam del plus samfundstillägg”. Vid samma möte konstaterade man att skillnaderna mellan samfunden, vad gällde hur stor del av materialet som var bekant, fortsatt var mycket stora. Spännvidden omfattade Svenska frälsningsarmens 20 % ända upp till Svenska kyrkans 84 %.¹⁰⁰ Av förklarliga skäl inriktades Samarbetsgruppens arbete mot slutet på konkreta frågor kring numrering, textrevisioner, etc.

Den 9 maj 1984 antog femton samfundsledare ledda av ärkebiskop Bertil Werkström slutligen innehållet i baspsalmboken. 325 psalmer hade jämkats fram av psalmkommittén och Sampsalm - att jämföras med de tio sånger som man hade gemensamma vid tiden för Selanders indexering i slutet av 1970-talet.¹⁰¹

⁹⁷ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Minnesanteckningar från Samarbetsgruppen* 830302.

⁹⁸ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Minnesanteckningar från Samarbetsgruppen 1983-1984*.

⁹⁹ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Bil. 1 till minnesanteckningar från Samarbetsgruppen* 830428.

¹⁰⁰ Sveriges frikyrkosamråds arkiv, volym F6:12, *Samarbetsgruppens protokoll 19840328*.

¹⁰¹ SOU 1985:17, s. 197.

3.11 Slutbetänkandet ute på remiss

Efter 16 års omfattande arbete kunde 1969 års psalmbokskommitté lägga fram sitt slutbetänkande, SOU 1985:16–19. Otaliga sammanträden och konferenser, mängder av arbetsgrupper och remissinstanser, två framtagna och väl brukade psalmbokstillägg, kyrkomötesmotioner och -debatter – allt detta och mycket därtill hade resulterat i förslaget för den fjärde upplagan av *Den svenska psalmboken*. Psalmboksförslaget var oerhört omfattande och innebar stora förändringar, jämfört med föregångaren från 1937. Inte minst det ekumeniska anslaget var något helt nytt.

I augusti 1985 sände Svenska kyrkans centralstyrelse ut psalmboksförslaget på remiss. Förutom till en mängd inomkyrkliga instanser sändes förslaget också till samtliga frikyrkliga samfund som ingick i Sampsalmgruppen. Men man stannade inte där – många andra organisationer tillfrågades om synpunkter. Intressanta att nämna i det ekumeniska perspektivet är Frikyrkliga studieförbundet, Sveriges evangeliska student- och gymnasiströrelse, Svenska bibelsällskapet, Förbundet för kristen humanism och samhällsyn, Svenska ekumeniska nämndens utskott för tro och liv, Sigtunastiftelsen och Förbundet för kristen enhet. Även systerkyrkor i grannländerna Finland, Norge och Danmark konsulterades.¹⁰² Många spontanremisser inkom också under den tid remissrundan pågick. Av naturliga skäl dominerades de utförligare remissvaren av negativ kritik; det är ju oftast invändningarna som är lättast att formulera och föra fram.

Samtliga domkapitel tillstyrkte den ekumeniska delen även om man skiljde sig åt i frågan om dess disposition. Framförallt var det uppdelningen av psalmboken i två delar som uppfattades negativt av flera instanser, men dessa godtog samtidigt lösningen om ingen annan gick att uppbringa. Flera domkapitel pekade på den ekumeniska psalmboken som en framgång.¹⁰³ Övriga kyrkor och samfund, samt ekumeniska organ, tillstyrkte också förslaget. Katolska kyrkan förkunnade att "arbetet med en ekumenisk psalmbok (...) har ett helhjärtat stöd inom katolska kyrkan".¹⁰⁴ Men man var samtidigt mycket kritisk till en stor del av innehållet; för liten hänsyn hade tagits till katolsk tro och tradition och alltför många psalmer ansågs inte passa för den katolska gudstjänsten. Likafullt var man beredd att ställa sig bakom förslaget, under förutsättning att övriga samfund fortsatt gjorde likaledes. De skriver: "Om

¹⁰² Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 32.

¹⁰³ Ibid., s. 6.

¹⁰⁴ Ibid.

några av de samfund som deltagit i arbetet nu skulle ta avstånd från det gemensamma psalmboksförslaget anser vi att vi måste ompröva vårt beslut utifrån den nya situation som då uppkommer.”¹⁰⁵ Detta är högst intressant. Tydligt är att man var beredd till stora uppoffringar vad gällde egennyttan i psalmboksarbetet, allt för att möjliggöra ett brett, ekumeniskt resultat. Men samtidigt står det klart att det hängde på en rätt skör tråd. Om något eller några samfund avvikit i detta skede hade den ekumeniska bredden blivit för smal, vilket i sin tur torde haft avgörande, negativ inverkan på resterande samfunds vilja att sluta så långtgående kompromisser som nu var fallet. Som remissvaret från Pingstkyrkan uttryckte det: ”En viss mängd ur det egna samfundets synvinkel ointressanta sånger måste tolereras, så länge det inte uppstår allvarliga teologiska problem.”¹⁰⁶

På det teologiska området riktades kritik, framförallt från svenskkyrkligt håll, mot det ekumeniska förhållningssättets allt för stora och i vissa fall direkt menliga inverkan. Fakultetsstyrelsen i Uppsala sammanfattar en i övrigt rätt detaljerad teologisk kritik, framförallt vad gäller bearbetningen av äldre psalmtexter, med orden:

Måhända kan man hävda att sådana, av teologiska renlärighetsskäl dikterade bearbetningar i vår ekumeniska tid kommer att te sig något mera problematiska. De kan ju nämligen uppfattas som censur eller som en uttalad kritik mot den kyrkliga tradition, där originalet hör hemma.¹⁰⁷

Flera remissinstanser från kyrkomusikaliskt håll framförde stark kritik mot hela sampsalmidén. Kyrkomusikernas Riksförbund (KMR) framhöll exempelvis att psalmboken tillförts psalmer ”som textligt och musikaliskt inte svarar mot den tradition och de ideal, som finns inom Svenska kyrkan”.¹⁰⁸ Detta och andra remissvar pekade på svårigheterna att integrera väckelserörelsernas språkliga och musikaliska stil i högmässan. Det finns också en hel del remissvar från kyrkomusikerhåll som i mer allmänna ordalag uttryckte sitt bifall till grundprincipen om ekumenisk samverkan i psalmbokfrågan. I frågan bifall visavi avslag fördelades svaren rätt jämligt över båda lägren. Utomkyrkliga Musikaliska akademien gick än längre i sin kritik av den gemensamma baspsalmboken: ”...man bör skilja mellan koralbok och ’den svenska ekumeniska visboken’”.¹⁰⁹ Riksförbundet svensk kyrkomusik (RISK) och KMR riktade

¹⁰⁵ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 6.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid., s. 14.

¹⁰⁸ Ibid., s. 7.

¹⁰⁹ Ibid., s. 21.

gemensamt kritik mot det de såg som toppstyrning i den ekumeniska frågan. Också flera församlingar instämde i denna kritik som i stort gick ut på att förslaget om gemensam psalmbok borde ha prövats och utvärderats på församlingsnivå först.¹¹⁰

Just väckelsesångernas införande i psalmboken debatterades överlag flitigt i remissvaren. Flera domkapitel, bl. a. Strängnäs och Lund, menade att Svenska kyrkan i och med föreliggande förslag gjort avkall på sina normala kvalitetskrav; att melodier och texter var banala och saknade fäste i Svenska kyrkans tradition. Det ekumeniska resultatet i form av flera införda väckelsesånger sågs som problematiskt av svenskkyrkliga instanser, t.ex. domkapitel och kyrkomusikerföreningar. RISK skriver: "vårt främlingskap inför en musikstil som i värsta fall och vanvårdat skick är jolmigt sentimental eller slamrig eller flåshurtig måste få ett uttryck."¹¹¹ De var kritiska till i stort sett hela sampsalmsmaterialet. På psalmmelodiområdet kan kritik noteras från flera frikyrkor, vilka anmärker att Sampsalm inte fått vara med och påverka ackompanjemangförslaget, dvs. harmonisering i föreslagen koralbok och medföljande ackordanalyser.¹¹²

Det faktum att äldre svenskkyrkliga psalmer bearbetats i högre grad än det frikyrkliga materialet uppmärksammades från flera håll och krav restes på likabehandling i denna fråga. Från flera olika svenskkyrkliga remissinstanser påpekades att många av de utvalda väckelse- rörelsesångerna redan blivit inaktuella. Även frikyrkliga instanser som Svenska Baptistförbundet instämde i denna kritik, om än på andra premisser. De hade gärna sett fler väckelse- sånger från 1900-talet i stället för den 1800-talsdominans som nu förelåg. Pingströrelsen ställer sig frågande till fördelningen mellan stats- och frikyrkligt sånggods. Man menade att rent numerärt samlades ungefär lika många människor i de frikyrkliga gudstjänsterna en vanlig söndag, som i Svenska kyrkans gudstjänster. Talet om det frikyrkliga materialet (som av de 325 psalmerna var i klar minoritet) som ett problem och en belastning var ur detta (pingstkyrkliga) perspektiv svårförståeligt.¹¹³ Svenska akademien levererade i fråga om väckelsesångerna något av sin kanske fränaste kritik mot psalmboksförslaget:

¹¹⁰ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 7.

¹¹¹ Ibid., s. 23.

¹¹² Ibid., s. 24.

¹¹³ Ibid., s. 12-13.

Vad pekorall beträffar kan de vara uttryck för religiösa upplevelser, och i den mån de också kan förväntas bidra till sådana försvarar de kanske sin plats i psalmboken. Dock borde man inte visa dem sådan respekt, att direkt osvenska uttryck lämnas orörda. (...) Inte minst mot en sådan bakgrund är det anmärkningsvärt att de religiösa upplevelser som vår tids stora diktare förmedlat spelar en så undanskymd roll i psalmboksförslaget.¹¹⁴

Värt att notera är Svenska akademiens något dubbeltydiga hållning till psalmboksförslaget som helhet. Å ena sidan såg akademien positivt på det faktum att "*registret har vidgats avsevärt i ekumenisk och internationell riktning*"¹¹⁵. Å andra sidan ondgjorde sig akademien över att psalmboksförslaget fått en alltför traditionslös och utslätad profil, vilket väl till viss del måste berott på den ekumeniska kompromissviljan akademien i förstone premierade.

Centralstyrelsen förordade efter remissrundan strykning av psalmer som inte fungerade ur ekumenisk synvinkel, hellre än bearbetning av desamma. En del andra remissinstanser instämde i detta synsätt. Fristående samfund och ekumeniska organisationer var överlag nöjda med gjorda bearbetningar även om undantag fanns. Detta är kanske inte så överraskande då materialet från 1937 års psalmbok var av mindre intresse för samfunden utanför Svenska kyrkans tradition. Just bearbetningar av äldre psalmer var samtidigt något som engagerade i stort sett alla remissinstanser och är än idag något som kan få äldre gudstjänstdeltagare att höja på ögonbrynen. Inomkyrkliga instanser – domkapitel, församlingar, m.fl. – skiljde sig från frikyrkliga dito i sin kritik mot vad man menade var allför långt gående och teologiskt försvagande bearbetningar. Det kan konstateras att det märkliga förhållandet att väckelsesångerna lämnats i stort sett orörda, medan exempelvis vissa Wallinpsalmer enligt vissa bedömare omdiktats till oigenkännlighet, trots liknande arkaiserande språkliga uttryck, upprörde många.

Allmänt vad gäller kritiken mot det ekumeniska greppet, kan sägas att den var mer detaljerad och i viss mån mer saklig än de positiva anmärkningarna, som oftare var hållna i mer allmänna ordalag, vilket väl får anses rätt naturligt; protesten driver oftare människan till handling, mer än bejakandet. Direkt avslag på föreliggande ekumeniskt förslag till baspsalmbok yrkades de facto endast av en försvinnande liten minoritet bland remissvaren; bl. a. det

¹¹⁴ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 13.

¹¹⁵ Ibid., s. 4.

högkyrkliga Societas Sanctae Birgittae och några enstaka församlingar hör till den gruppen.¹¹⁶

3.12 Svenska kyrkans centralstyrelses utlåtande

Centralstyrelsen framhöll det nya ekumeniska klimatet som ett av huvudskälen till en revision av *Den svenska psalmboken* enligt föreliggande modell. Behovet av språklig och teologisk förnyelse för kommande generationer var givetvis den överordnade orsaken till det nya psalmboksförslaget, men de skrev till kyrkomötet:

Till detta kommer den nya ekumeniska förståelse mellan samfunden som gjort såväl dessa nydiktningar som väckelsetidens sångskatt till en gemensam egendom för hela den svenska kristenheten. Denna utveckling har satt tydliga spår i hela det psalmboksförslag, som nu framläggs, och gjort det banbrytande i svensk psalmhistoria.¹¹⁷

Ett övergripande mål för den nya psalmboken var en strävan efter mångsidighet och bredd på många olika plan.¹¹⁸ Parallellen till Wallins "allom allt"-strävan är slående. Psalmbokens roll som folkbok skulle nu försvaras, vårdas och säkras för kommande generationer. Psalmboksförslaget var nu så långt gånget och förankrat hos inblandade parter, att endast i sammanhanget mycket små detaljfrågor var möjliga att ta ställning till i detta skede. Bland dessa märktes:

- *Namnfrågan*. Den samfundsgemensamma baspsalmboken ställde frågan om beteckning på sin spets. Kunde man fortsatt kalla sångsamlingen för *Den svenska psalmboken*? Under gemensam flagg kunde ju *Den svenska psalmboken* komma att få väldigt skiftande innehåll, med tanke på de olika samfundsspecifika tilläggen. Det i folkdjupet fast grundade begreppet riskerade förlora sin betydelse. Vissa ekumeniskt orienterade remissinstanser, bl. a. svenska ekumeniska nämndens utskott för tro och vittnesbörd samt Förbundet för kristen enhet, menade att bara baspsalmboken skulle kallas *Den svenska psalmboken*.¹¹⁹ Problemet verkar dock ha lösts utan större problem i och med att övriga medverkande samfund överlag helst

¹¹⁶ I Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 6 ff.

¹¹⁷ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, "Angående stadfästande av *Den svenska psalmboken* 1986", s. 4.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 5.

¹¹⁹ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, s. 5.

önskat använda sina egna, traditionella sångsamlingsnamn. Inget samfund gjorde anspråk på att få dela beteckningen *Den svenska psalmboken* med Svenska kyrkan.¹²⁰

- *Ståpsalmer och bibelhänvisningar*. Centralstyrelsens arbetsgrupp diskuterade två övergripande "specialfrågor" med representanterna från Sampsalm; dels bruket att utmärka ståpsalmer med stjärna, dels frågan om bibelhänvisningar till enskilda psalmer. Vad gäller ståpsalmerna hade flera frikyrkosamfund anfört att de inte hade seden att märka ut vissa psalmer och verser med ståpsalmsstjärna. Centralstyrelsen föreslog att stjärnorna stryks eftersom "anvisningar om vilka psalmer som bör sjungas stående kan ges muntligt, i den särskilda gudstjänsttagendan eller på psalmtavlan".¹²¹ Frågan om bibelhänvisningar var också en stötesten i sammanhanget. I psalmkommitténs förslag fanns de med, men centralstyrelsen valde i samråd med Sampsalm att stryka dem. Risken för godtycklighet i urvalet var ett skäl, rent typografiska ett annat.¹²²

- *Diskussion kring enskilda psalmer*. I överläggningarna mellan arbetsgruppen och Sampsalm kom man fram till att två psalmer måste lyftas ut ur den av psalmkommittén föreslagna gemensamma baspsalmboken. Inte oväntat tangerade dessa båda psalmer två av de mest uppenbara teologiska skiljelinjerna samfunden emellan; mariakulten och dopet. Mariapsalmen "Salig du och högt benådad" befanns av flera samfund olämplig, främst vad gäller första versens innehåll. Likaså uppstod problem med "Verka tills natten kommer", vilken anspelar på barndopet och den lutherska kallelsetanken. Båda psalmerna flyttades till psalmbokens andra del och ersattes av två mindre kontroversiella psalmer. Värt att påpekas i sammanhanget är att debatten kring just mariapsalmerna gick rätt hög genom hela psalmboksrevisionen. De var något i hög grad främmande även för Svenska kyrkan, samtidigt som t.ex. de katolska församlingarna hade större intresse för mariasångerna. Övriga synpunkter från centralstyrelsens sida finns att läsa i föregående kapitel.¹²³

Avslutningsvis kan nämnas att centralstyrelsen i sitt förslag till "Kyrklig kungörelse med stadfästade av ny psalmbok" framhöll vikten att snabbt obligatoriskt påbjuda samtliga (svenskkyrkliga) församlingar att börja använda den nya psalmboken:

¹²⁰ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1-2, CsSkr 1986:1, "Angående stadfästade av Den svenska psalmboken 1986", s. 6.

¹²¹ Ibid., s. 7.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid., s. 9.

Den nya psalmboken är för det första till väsentlig del resultatet av ett ekumeniskt samarbete med sikte på att en rad olika kyrkor och samfund skall ha väsentlig del av sin psalmskatt gemensam, och det framstår som angeläget att Svenska kyrkan snarast sluter upp bakom denna idé.¹²⁴

3.13 Allmänna kyrkomötet 1986 – förslaget blir psalmbok

Centralstyrelsens bearbetning av SOU 1985: 16–19 skickades så vidare till kyrkomötet för beslut. Där bereddes grundförslaget samt insända motioner i Särskilda beredningsutskottet som avgav ett detaljerat betänkande inför kyrkomötesbeslutet. Föranledda av vissa motioner fann utskottet sig manad att tydligt förorda baspsalmboksalternativet på ekumenisk grund och betonade det symboliska i beslutet: ”Detta förslag har förankrats hos samtliga i Sampsalm ingående kyrkor och samfund. (...) Detta innebär att kyrkomötets beslut i frågan om psalmbokens första del blir en manifestation av svenska kyrkans vilja till ekumeniskt samarbete i detta avseende.”¹²⁵

Ser man denna förklaring i ljuset av en del kritiskt hållna motioner, framgår det tydligt att utskottet vädjade till kyrkomötesledamöternas kompromissvilja. Det ekumeniska samarbetet sågs som överordnat skiftande uppfattningar i detaljfrågor. Utskottet avvisade därför samtliga motioner som förordade en odelad, integrerad psalmbok. Motståndarna till den tvådelade psalmboken samlade sig kring tre invändningar: dels oroades man över konsekvenserna att de samfundstypiska psalmerna (exempelvis psalmer om barndopet) skulle hamna i en mer undanskymd ”B-del”, dels pekade man på det opraktiska i att som psalmboksanvändare behöva leta på två olika ställen i psalmboken efter psalmer på samma tema, och avslutningsvis betonade man risken att offentliga institutioner som skolor och sjukhus bara skulle komma att använda den ekumeniska basdelen.¹²⁶

Andra motionärer i psalmboksfrågan ville se en bordläggning av hela ärendet. Genomgående gällde för dessa att man reagerade kraftigt mot bearbetningarna av äldre psalmer och, vilket framgick också ur remissvaren till centralstyrelsen, den inkonsekvens detta innebar då flera av väckelsesångerna tagits in utan redigering. Motionärerna ville i detta fallet utsträcka tiden för att sätta förslaget i händerna på en annan expertgrupp som kan rätta till dessa, enligt deras sätt att se det, bearbetningsmissgrepp. Utskottet avlog bestämt samtliga motioner och framhöll i sitt svar på dem att de 16 år psalmboksfrågan stötts och blötts varit

¹²⁴ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 1–2, CsSkr 1986:1, bilaga 5, s. 1.

¹²⁵ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 8.

¹²⁶ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 4, Motion till kyrkomötet 1986:127, 1986:158.

mer än nog, något år extra skulle inte göra stor skillnad. Sätter man dessa motioner i relation till den oerhörda mängd remissinstanser och samarbetsorgan som till slut kompromissat framom den ekumeniska delen, är det kanske förståeligt att så liten hänsyn visades de bordläggningsivriga motionärerna.¹²⁷

En motion tog upp namnfrågan. Motionären menade att namnet *Den svenska psalmboken* tedde sig märkligt mot bakgrund av det ekumeniska arbetet med densamma:

Det traditionella namnet har uppkommit i en situation som inte längre gäller. Det finns nu ett flertal kyrkor och samfund med var sina psalm/sångböcker. Beteckningen *Den svenska psalmboken* i bestämd form blir därmed missvisande. Det förhållandet att ingen riktat några krav på svenska kyrkan att ändra namnet kan inte i sig motivera att namnet bibehålls. Det är rimligt att svenska kyrkan själv markerar sin insikt om att inte längre ha den monopolställning i det svenska samhället som tidigare var fallet.¹²⁸

Utskottet avlog dock även denna motion och det på historisk grund; namnet satte enligt utskottet psalmboken i dess historiska sammanhang från 1500-talet och framåt. Inget annat samfund hade heller som bekant några invändningar mot namnvalet.¹²⁹

Centralstyrelsens förslag att av ekumeniska hänsyn ta bort bruket av asterisk eller stjärna som utmärkande för ståpsalmer avstyrktes av utskottet som istället rekommenderade kyrkomötet att bibehålla traditionen då det kunde förenkla deltagandet i gudstjänsten. Särskilda utskottet instämde dock i centralstyrelsens strykningar av grundförslagets bibelhänvisningar.¹³⁰

Psalmboksfrågan resulterade i en stor mängd motioner till 1986 års kyrkomöte; 61 st. av totalt 233 berörde specifikt psalmboksförslaget.¹³¹ Motionerna behandlade allt från detaljfrågor kring enskilda psalmer och melodier till mer omfattande principiella hållningar. Många av dem berörde den ekumeniska baspsalmboken. Utskottet framhöll därför särskilt i sitt yttrande till kyrkomötet hur viktigt det var att komma till skott med en för kyrkor och samfund gemensam sångsamling. Man betonade att det nu presenterade materialet förankrats väl hos alla medverkande parter och att man därför måste iaktta största försiktighet och vara

¹²⁷ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 10.

¹²⁸ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 4, Motion till kyrkomötet 1986:164.

¹²⁹ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 11.

¹³⁰ Ibid., s. 12.

¹³¹ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 4.

synnerligen restriktiva med förändringar i psalmbokens första halva. Den absolut största delen av motionerade förslag till förändringar i denna del avsågs således av utskottet. Några få förslag tillstyrktes men då i direkt dialog med Sampsalm. Tydligt hade Sampsalm ett slags veto i detta avgörande läge. Ingen av de förändringar som utskottet tillstyrkte verkar ha varit problematisk ur ekumeniskt perspektiv.¹³²

Det ekumeniska förhållningssättet gjorde också avtryck på den andra, samfundsspecifika psalmboksdelen. I den hos allmänheten mycket uppmärksammas och omdebatterade frågan om psalmboksförslaget nr 366 "Fädernas kyrka i Sveriges land" av J A Eklund ställde sig flera motionärer frågande till dess samfundsexklusiva språkdräkt. En motionär skriver: "Psalmen är ur ekumenisk synpunkt en katastrof. Att kalla det egna samfundet för 'jordens käraste' må väl kunna passera, men att så ogenerat identifiera Kristi kyrka i Sverige ('Herrens tempel i Norden') med svenska kyrkan är sakligt fel och måste ändras."¹³³ Utskottet instämde i kritiken och framhöll för egen del att psalmen "ger uttryck för en oekumenisk hållning".¹³⁴ Detta tillsammans med flera andra tungt vägande skäl gjorde att utskottet förordade en strykning av hela psalmen ur psalmbokens andra del.

Särskilda utskottet ansåg avslutningsvis att frågan kunde gå till beslut och förslaget antas med några smärre ändringar. Ett par ledamöter förde till protokollet att de ansåg att utskottet haft allt för kort tid på sig att bereda ärendet (fem dagar). Utskottet var dock enigt om att psalmboken ändå skulle antas vid detta kyrkomöte.¹³⁵

På förmiddagen fredagen den 29 augusti 1986 var det så dags för kyrkomötet att diskutera psalmboksförslaget och gå till beslut. Ärkebiskop Bertil Werkström var förste talare i ärendet, främst i egenskap av ordförande för centralstyrelsen och föredrog därför bakgrunden till det aktuella psalmboksförslaget. Werkström använde en ansevärd del av sitt anförande för att betona det centrala med det ekumeniska arbetet, bl. a. i följande ordalag:

[Psalmboksförslaget] ...öppnar på ett nytt sätt dörrarna utåt mot andra kristna samfund i vårt land. (...) För första gången står vi inför möjligheten att få en för alla samfund gemensam del av psalmboken. Att

¹³² Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 14.

¹³³ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 4, Motion till kyrkomötet 1986:133.

¹³⁴ Kyrkomötet 1986 Protokoll, Bihang 6, KB 1986:1, s. 17.

¹³⁵ Ibid., s. 24f.

vi kommit dit är ett viktigt steg framåt för våra ekumeniska strävanden. Kanske vår nästa psalmbok, eller den därpå följande, kan föra oss ännu längre framåt, så att psalmboken kan bli gemensam från det första numret till det sista och på detta sätt bli Den svenska psalmboken i egentlig mening. Så långt har vi ännu inte kommit, men kanske skall vi någon gång i framtiden nå en sådan grundläggande enhet i tro, att det skall vara möjligt att vi med respekt för varandras trostraditioner är beredda att inom samma psalmbokspärmar acceptera existensen av varandras psalmer.¹³⁶

Det är tydligt vilka förhoppningar ärkebiskopen hyste inför möjligheten att få en till hälften samfundsgemensam psalmbok som inom en överskådlig framtid kunde utökas till att omfatta hela psalmboken. På ärkebiskopen följde Särskilda utskottets ordförande Börje Engström som yrkade på bifall till utskottets förslag till antagande av psalmboksförslaget, med angivna smärre ändringar. Han berörde dock det ekumeniska perspektivet i en mening i hela sitt rätt långa anförande. Detta att exempelvis jämföra med det 40-tal meningar – över hälften av anförandets omfattning – som Åstrand brukade enbart för att propagera för ”Fädernas kyrkas” kvarblivande i psalmboken! En smått besynnerligt stor andel av anförandena i psalmboksdebatten kretsade f.ö. kring denna enstaka psalm. En av talarna i debatten kring detta specifika alster, Hans-Olof Andrén, påpekar (vilket han även gör i sin motion) det ekumeniskt katastrofala i att ta in psalmen i den nya psalmboken. Flera andra talare instämmer i detta, bl. a. Ingemar Simonsson: ”Hur går det ihop att vi å ena sidan skall anta en ekumenisk psalmbok tillsammans med en mängd andra trossamfund, en ekumenisk manifestation av historiska mått, och sedan när vi själva skall profilera oss talar vi om vårt samfund som det enda i Sverige och i Norden, kärast bland samfund på jorden. Det går inte riktigt ihop för mig.”¹³⁷ Anders Engvall, från Blekinge liksom Simonsson, inledde senare sitt anförande med att propagera för ”Fädernas kyrka” ur just ett ekumeniskt perspektiv. Engvall pekade på psalmens ursprung i den ekumeniskt präglade unglyrkorörelsen. Martin Lind invände bestämt mot detta; unglyrkorörelsen var möjligen verkligt ekumenisk i ett internationellt perspektiv, med attityden mot de nationella frikyrkorna var det betydligt sämre ställt. Olle Wingborg hävdade därefter från talarstolen att kyrkan nu hade möjlighet att utmärka sin egenart och sin teologiska utveckling genom att stryka symbolpsalmen ”Fädernas kyrka”. Så skedde också till slut efter votering med siffrorna 134–110.¹³⁸

Lotten Finnberg hänvisade till Johannes 18 när hon påpekar det lämpliga med sampsalms-

¹³⁶ Kyrkomötet 1986 Protokoll, s. 153.

¹³⁷ Kyrkomötet 1986 Protokoll, s. 154 ff., s. 175-176, s. 183.

¹³⁸ Ibid., s. 185 ff, s. 212.

idén och den ekumeniska baspsalmboken. De kristnas enhet är enligt detta bibelställe ett av villkoren för att "världen skall tro". Finnberg menade att sampsalmarbetet inneburit en ny glädjeric och lovsjungande ton i hela psalmboken vilket framgent skulle underlätta evangelisationen i olika åldrar.¹³⁹

Kerstin Bergman såg sampsalmsaspekten som en av flera i det övergripande syftet att skapa en allomfattande psalmbok – en bred, enande samling: "Mångfald i uttrycken gör att psalmboken kan fungera i olika situationer för olika människor i ett alltmer differentierat samhälle. Alla skall kunna få sjunga till Guds ära på sitt musikaliska modersmål."¹⁴⁰ Bergman framhöll det ekumeniskt riktiga i att ha en samfundsgemensam psalmboksdelen och en kyrkospecifik. Ekumenik var, enligt henne, inte att vara överens om allt i detalj, utan att uppskatta "mångfalden i former och uttrycksmedel för en och samma tro".¹⁴¹ Bergman manifesterade avslutningsvis sin syn på den ekumeniska flerstämmigheten mer konkret genom att genomföra kanonsång i kyrkomötet på den föreslagna psalmen "Jag är med er alla dagar"! (Enligt protokollet gick det åt skogen vid första försöket, men efter mer unison träning fungerade det bättre...)¹⁴²

Mötesdeltagare Erling Karlsson propagerade också starkt för den samfundsgemensamma delen av psalmboken. Han hyllade ärkebiskopens vision om en fullständigt gemensam psalmbok i framtiden och informerade kyrkomötet om att han minsann lovat kyrkofolket hemma i Örebro att personligen hoppa i strömmen (!) om detta ekumeniskt viktiga steg faller på målnöret. I vilken riktning detta hot (alt. löfte) påverkade mötesdeltagarna går inte att utläsa av dokumenten.¹⁴³

I slutet av den delen av psalmboksdebatten som kretsade kring själva psalmurvalet gick Särskilda utskottets ordförande Börje Engström åter upp i talarstolen. Han yrkade där på avslag gällande en hel del ändringsförslag eftersom det kunde riskera att skjuta hela sampsalmsdelen i sank om ändringar nu antogs som inte diskuterats med övriga samfund. Som exempel på den ekumeniska generositet som Engström vädjade till, valde han Katolska biskopsämbetets inställning vilket tidigare berörts i detta arbete (se avsnittet gällande remissrundan). Engström framhöll följande för kyrkomötets ledamöter:

¹³⁹ Ibid., s. 170.

¹⁴⁰ Kyrkomötet 1986 Protokoll, s. 178.

¹⁴¹ Ibid., s. 179.

¹⁴² Ibid., s. 180.

¹⁴³ Ibid., s. 181.

...Katolska biskopsämbetet anser beträffande del 1, att man inte tagit tillräcklig hänsyn till katolsk trosuppfattning och tradition och att text och musik inte alltid är helt tillfredsställande och att alltför många psalmer inte passar för katolsk gudstjänst. Trots kritiken vill man ändå vara med och menar att det finns andra psalmer än dem man ogillar som man kan sjunga. Det tycker jag är ett exempel på en ekumenisk generositet som vi också skulle kunna tillämpa mellan olika uppfattningar och riktningar i kyrkan.¹⁴⁴

Så fick den katolska kyrkan stå som föredöme för den ekumeniska strävan i mitten av 1980-talet. Mycket hade uppenbarligen hänt sedan Luther och Olaus Petris dagar!

I psalmboksdebattens andra del behandlades frågor av mer formell och övergripande art. Namnfrågan dryftades åter och exempelvis Gunnar Edqvist dröjde särskilt länge vid denna specifika fråga. Han delade ärkebiskopens önskan om en helt gemensam psalmbok någon gång i framtiden men menade samtidigt att det framstod som direkt genant att benämna detta förslag *Den svenska psalmboken* när alla andra samfund hade sina respektive psalmböcker under olika beteckning. Han sade bl. a. att "Den svenska psalmboken inte kan bli ett resultat av vårt beslut, men att Den svenska psalmboken däremot bör vara en målsättning. I stället för att tro att traditionen nu lever, får vi försöka att återerövra den."¹⁴⁵ Edqvist yrkade sålunda att detta allomfattande namn fick anstå tills framtiden frambringat en fullständigt gemensam psalmbok.

Sammantaget kan det konstateras att kyrkomötesdebatten kring förslaget till ny psalmbok präglades av stor kompromissvilja. Inte sällan gick talare upp för att dra tillbaka sina ändringsmotioner då de inte ville riskera att stadfästandet av en ny psalmbok sköts på framtiden. Flera ledamöter lade länge och väl fram sina argument mot föreliggande psalmboks-förslag för att därefter ändå yrka bifall till detsamma. Det står klart att det var kyrkomötets mening att sexton år var mer än nog – psalmboken skulle nu bli färdig. Troligen låg också det ekumeniska perspektivet med i vågskålen. Som tidigare konstaterats av exempelvis remiss-svaren fanns det stor risk att hela sampsalmsprojektet skulle kapsejsa om stora ändringar i detta slutskede fått något enda samfund att sätta sig på tvären.

Ärkebiskop Werkström fick både första och sista ordet i psalmboksfrågan när han efter kyrkomötets antagande av psalmboksförslaget gick upp i talarstolen och förkunnade:

¹⁴⁴ Kyrkomötet 1986 Protokoll, s. 204.

¹⁴⁵ Ibid., s. 207.

Jag vill gärna betona att detta är något väldigt unikt som vi idag har fattat beslut om: En ekumenisk psalmbok av stor bredd som jag tror kommer att betyda mycket för både Svenska kyrkans gudstjänstliv och arbete och för det ekumeniska arbetet i vårt land. Jag sade också inledningsvis att detta var ett första steg i en utveckling som så småningom kommer att kunna gå ännu längre, men att detta steg som nu har tagits är anmärkningsvärt och mycket positivt.¹⁴⁶

3. 14 Resultat: baspsalmbok med tillägg

I och med kyrkomötets antagna revision av *Den svenska psalmboken* 1986 var det ekumeniska psalmprojektet i hamn. Men vad blev det för resultat egentligen?

Ställer man den ekumeniska baspsalmboken mot respektive samfunds föregående sångsamling visar det sig att framförallt de större samfunden även fortsatt kunde känna sig väl hemmastadda med den nya sångsamlingen. Följande uppställning visar hur många procent av baspsalmbokens psalmer som stod att finna i respektive samfunds föregående sångsamling:

Svenska kyrkan	80 %
EFS	76 %
Baptistförbundet/Örebromissionen	76 %
Metodistkyrkan	74 %
Svenska Missionsförbundet	74 %

Överensstämmelsen gällde dock inte för alla medverkande samfund; exempelvis Pingströrelsen, liksom Frälsningsarmén hamnade under 50 %.¹⁴⁷

Minst andel stod katolska kyrkan för; samfundets unika bidrag var praktiskt taget obefintligt. Det är intressant att lyfta fram just Katolska kyrkan i sammanhanget för att visa hur ekumenik kan fungera på olika plan. På det stora hela kan man säga att tre teologiska storheter (om man vågar sig på en så drastisk generalisering) deltog i psalmboksarbetet: Statskyrkan, frikyrkorna och katolska kyrkan. De två första parterna fick en tämligen god representation i baspsalmboken, medan katolikerna knappt fanns representerade alls, framförallt om man söker samfundsunikt material. Hur kunde det komma sig och varför valde ändå katolikerna att ställa sig bakom baspsalmboken? Skälen för detta var flera, en

¹⁴⁶ Kyrkomötet 1986 Protokoll s. 215-216.

¹⁴⁷ Nisser 1987, s. 158.

del av dem tämligen samfundsspecifika, andra mer allmängiltiga. För det första kan man konstatera att psalmsången hade en helt annan ställning i den katolska gudstjänsten, jämfört med psalmens funktion i Svenska kyrkans eller frikyrkornas gudstjänster. Något katolskt kulturarv på psalmområdet fanns helt enkelt inte. De mest uppskattade psalmerna i den katolska gudstjänsten var klassiskt svenskkyrkliga psalmer; "Härlig är jorden", "Var hälsad, sköna morgonstund", osv. Den stora svenskkyrkliga dominansen kan därför ha fungerat väl för att i någon mån tillgodose katolikernas preferenser. Vidare befann sig den katolska kyrkan i en situation där ett akut behov av en ny kyrkosångbok kombinerades med mycket små resurser både vad gäller kyrkomusikaliskt kunnande och tradition och vad gäller det rent ekonomiska. Att dela på kostnader för framtagande och tryckning var verkligen eftersträvansvärt om än inte det mest avgörande. Från katolskt håll riktades en del kritik mot flera psalmval som man ändå slutändan ställde sig bakom; t.ex. lutherpsalmen "Vår Gud är oss en väldig borg" (som tillkom i polemik med den romersk-katolska kyrkan); den enligt katolikerna alltför pretentiöst egocentristiska "Öppna mig för din kärlek"; samt vissa nattvardspsalmer där förvandlingen tonats ned i allt för hög grad. Katolska röster höjdes för att man endast skulle ansluta sig partiellt till det gemensamma psalmmaterialet. Men till slut accepterade man alla 325 psalmer, tillsammans med övriga medverkande samfund.¹⁴⁸

Signifikativt är det kanske ändå att katolska kyrkan är det första av de deltagande samfundet att förkasta baspsalmboken. Man har under 2000-talet arbetat med en ny, helt egen psalmbok som inte har de första 325 psalmerna gemensamt med några andra samfund. Den nya upplagan av psalmboken *Cecilia* skulle ha tagits i bruk 2005-2007, men arbetet har försenats och den tas i bruk tidigast 2012.¹⁴⁹ Skälet till att katolska kyrkan lämnat det ekumeniska spåret i psalmboksfrågan är att baspsalmboken stämt alldeles för dåligt överens med behovet i katolskt gudstjänstbruk. Fortfarande i den nya versionen av *Cecilia* är dock en del av materialet gemensamt med andra samfund, närmare bestämt ca 46 %. I *Cecilia* anno 1987 var sammanlagt 70 % (baspsalmbok + tillägg) gemensamt psalmbruk.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Ekenberg, Anders (1985), "Partiell anslutning", *Signum* (häfte 3, 1985).

¹⁴⁹ "Vatikanen godkänner nya översättningen av Mässordningen"

http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/1§02/1/?item=art_art-s1/323, 20110102.

¹⁵⁰ Selander 2006, s. 73.

56 psalmer av de 325 antagna var helt nya för Svenska kyrkan, såtillvida att de inte förut funnits med i psalmboken eller något av psalmbokstilläggen. Dessa drygt femtio psalmer var unika bidrag från Sampsalms material. Några av dem hade dock använts inom Svenska kyrkan, men via andra vägar än psalmbokens. Majoriteten av dessa 56 psalmer återfanns i t.ex. baptisternas, missionsförbundarnas och metodisternas psalmböcker. Men i den katolska kyrkans föregående sångbok hittades endast en enda(!). Sett ur svenskkyrkligt perspektiv såg baspsalmbokens komposition ut på följande vis:¹⁵¹

Från 1937 års psalmbok	182 st.
Från tilläggen Psalmer och visor 76/82	84 st.
Från Kyrkvisor för barn	3 st.
Från handboken 1976, familjegudstjänst	1 st.
Från Sampsalms (unika)	52 st.
Helt nya psalmer	3 st.
Summa	325 st.

Dessa psalmer utgjorde således den första delen av två i *Den svenska psalmboken 1986*. Ytterligare fyra psalmböcker färdigställdes enligt den överenskomna modellen: *Psalmer och Sånger 1987*, *Cecilia 1987*, *Segertoner 1989* och *Frälsningsarméns sångbok 1990*.

Psalmer och sånger togs fram av Frikyrkliga psalmkommittén, vilken i stort sett var en ombildning av förutvarande Sampsalms (Svenska kyrkan och några andra samfund utgick) som nu ju hade fyllt sitt ursprungliga syfte i och med baspsalmbokens förverkligande. Bakom *Psalmer och Sånger* stod nio samfund: Adventistförbundet, Fribaptistförbundet, Helgelseförbundet, Metodistkyrkan, Svenska Alliansmissionen, Svenska Baptistsamfundet, Svenska Frälsningsarmén, Svenska Missionsförbundet och Örebromissionen. Dessa samfund kunde alltså ta ytterligare ett steg på den ekumeniska vägen samsas om en helt igenom gemensam psalmbok. EFS antog *Den svenska psalmboken 1986* i sin helhet, men fogade ett mindre tillägg på 100 psalmer till detta i sin sångsamling *Sionstoner*.¹⁵²

¹⁵¹ Nisser 1987, s. 161 ff.

¹⁵² Selander 2006, s. 59 ff.

4. Sammanfattning, analys och avslutande kommentarer

4.1 Många goda skäl

Vid 1970-talets mitt var den ekumeniska rörelsen stark, både på nationellt och internationellt plan. Samhället förändrades snabbt och den accelererande sekulariseringen tvingade de olika kristna samfundet att börja arbeta i gemensam sak i stället för att strida sinsemellan. Detta märks tydligt när man studerar de i Sampsalm medverkande samfundens bevelsesgrunder till att ta fram en gemensam sångbok. Ett av de mest återkommande argumenten var att man i och med en gemensam psalmbok skulle kunna nå ut med det sjungna evangeliet och den kristna sångtraditionen i landets skolor. Om samfundet gick samman kunde inte skolan lika lättvindligt neka bruk av *Den svenska psalmboken* med argumentet att man inte ville favorisera ett samfund framför något annat. Det är intressant att se hur frikyrkorna här vill dra sitt strå till stacken för att försöka återupprätta *Den svenska psalmboken* som folkbok.

Den turbulenta politiska och kulturella utvecklingen under 1960- och 70-talen gjorde också att flera samfund ansåg sina psalmböcker och sångsamlingar vara hopplöst föråldrade. Ett någorlunda samtida, gemensamt behov av förnyelse av församlingssången förelåg, vilket förstas var av oerhörd vikt för förutsättningarna för en samfundsgemensam psalmbok.

Andra, mer konkreta argument för en gemensam psalmbok fanns också. Dels var det förstas de krasst ekonomiska fördelarna. Flera samfund var som framhållits i behov av sångboksförnyelse och en gemensam psalmbok blev billigare för varje medverkande samfund. Man kunde inte bara slå ut tryckkostnader på flera, utan också dela på kostnaderna för arbetet att ta fram psalmboken. För mindre samfund som t.ex. katolska kyrkan var detta förstas viktigt. För Svenska kyrkan kan det rimligen inte ha spelat någon roll. Sampsalmprojektet innebar snarare tyngre arbetsbörda för psalmkommittén och ökade kostnader för kyrka och stat. Ytterligare ett konkret skäl till det ekumeniska greppet var en önskan att kunna standardisera en ganska stor gemensam sångskatt. Svenska kyrkan hade under 1900-talet tagit till sig fler väckelsesånger (inte minst i de antagna tilläggen) och frikyrkorna hade med tiden anammat fler och fler svenskkyrkliga psalmer. Även om man kunde konstatera att samma psalmer och sånger sjöngs över samfundsgränserna, florerade de dock ofta i olika textupplagor till varierande melodier. Detta kan i efterhand tyckas ha varit ett något mindre problem,

men de samtida dokumenten uttrycker en stark önskan om att lättare kunna sjunga sig samman med samma text och noter för ögonen.

Ett av de viktigaste skälen för det ekumeniska psalmprojektet var den omfattande psalmproduktionen som pågick i Sverige vid denna tid. Med författare som Anders Frostenson, Olov Hartman och Britt G Hallqvist kunde man med rätta tala om en ”psalmexplosion”, ett fenomen som noterades långt utanför Sveriges gränser. Genomgående för den nya psalmdiktningen var att den var samfundsöverskridande. Via psalmbokstilläggen och andra sångböcker av provkaraktär spreds de nya sångerna över kyrkogränserna och sjöngs bland katoliker såväl som pingstvännen och baptister. Alla nya sånger, som också svarade mot det behov som ovan konstaterats, utgjorde en utmärkt grogrund för det ekumeniska initiativet.

I uppräknningen av motiven bakom arbetet med den samfundsgemensamma psalmboken överskuggar det rent principiella och evangeliska ekumeniska motivet. Det fanns en verklig förhoppning om att den ekumeniska psalmboken skulle innebära ett stort steg på vägen om kristen enhet. Här fanns chansen att på verkligt bred front göra verklighet av böner, liturgi och bibeltexter som alla talade om hur kristendomen enar och förbrödrar. I alla svårigheter som uppstod längs vägen skulle denna ledstjärna ändå hålla alla inblandade kvar på den ekumeniskt smala vägen.

4.2 Den ekumeniska vägen både smal och bred

Initiativet till den gemensamma psalmboken togs i samband med de samtal som fördes i mitten av 1970-talet mellan Svenska kyrkan och Svenska Missionsförbundet. Källmaterialet skiljer sig något åt när det gäller det exakta ursprunget. Centralfigurer i sammanhanget var i alla fall missionsföreståndare Gösta Hedberg och ärkebiskop Olof Sundby. Om initiativet möjligen var Hedbergs (källorna är inte helt entydiga på den punkten), så bidrog Sundby med att ge frågan tyngd i och med att Svenska kyrkan framstod som så pass angelägen om att undersöka saken vidare. I dagspressen uppmärksammades detta initiativ och både Hedberg och Sundby uttalade sig tidigt för en helt gemensam psalmbok; en initial optimism som var rätt naturlig om än kanske inte helt realistisk.

Vid de ekumeniska konferenserna kring psalmboksfrågan i Sigtuna 1976-78 samlades företrädare för ett oväntat stort antal samfund, från katolska kyrkan till Pingströrelsen. Via undersökningar av befintliga sångböcker kom man fram till att en hel del stoff var gemensamt och att rätt stor del av det samfundsspecifika materialet kunde lämnas därhän utan

större uppföringar. 1978 beslutade man bilda en mer fast sammansatt psalmskommitté som fick namnet Sampsalm. Denna arbetade hela tiden parallellt med 1969 års psalmskommitté.

Samarbetet dessa båda kommittéer emellan var inte helt lyckat och emellanåt skönjer man påtaglig irritation hos psalmskommittén över den ekumeniska överrock som psalmrevisionen plötsligt fick genom Sampsalms arbete. I det längsta försökte psalmskommittén komma runt den utformning som Sampsalm bestämt sig för redan från början – baspsalmbok med samfundstillägg – genom att till kyrkomötet lägga fram förslag om en enhetlig, sammanhållen version av *Den svenska psalmboken*. Kommittén ville genomföra revisionen som den var tänkt från början, möjligen med än större hänsyn till det samfundsgemensamma sångmaterialet. Men målet skulle vara en egen slutprodukt som andra samfund därefter kunde ta ställning till. Efter att kyrkomötet 1983 tydligt förordat Sampsalms modell kunde ändå inte psalmskommittén låta bli att i slutbetänkandet lägga fram ett sidoförslag som visade hur psalmboken hade kunnat se ut om de fått sin vilja igenom. När det gäller utformningen av psalmboken andas psalmskommitténs slutbetänkande mycket av ”härtill var man nödd och tvungen”. Psalmboken utformades inte på bästa sätt enligt psalmskommittén. Den ekumeniska viljan var dock långt ifrån obefintlig inom kommittén. Man arbetade mycket professionellt efter kyrkomötets riktlinjer och i media uttalade sig bl. a kommitténs sekreterare ofta i positiva ordalag som Sampsalms arbete. När en officiell samarbetsgrupp tillsattes med representanter från båda lägren gick arbetet åtminstone formellt mer smidigt.

Arbetet med den ekumeniska psalmboken och revisionen av 1937 års psalmbok var två parallella projekt som samtidigt påverkade varandra i hög grad. Ibland kan man få intrycket av att själva revisionen, som pågått under ett decennium när Sampsalm satte igång, s.a.s. blev satt i tvångströja av den ekumeniska frågan. Här blir kommunikationen mellan uppdragsgivaren – Allmänna kyrkomötet – och 1969 års psalmskommitté extra intressant.

Den första motionen i ämnet behandlades vid 1979 års kyrkomöte. Frågan väckte där mycket liten uppmärksamhet och psalmskommittén uppdrogs att utreda frågan vidare utan att det fick fördröja huvudmålet, dvs. psalmboksrevisionen.

I psalmskommitténs delbetänkande SOU 1981:49 – 52 presenteras kommitténs syn på den ekumeniska frågan, som i korthet gick ut på att den påbörjade revisionen skulle fortsätta, med något större hänsyn till frikyrkorörelsens önskemål så som de presenterades av Sampsalm, men psalmboken skulle ingalunda bestå av baspsalmbok med tillägg utan fortsatt vara en helgjuten, integrerad psalmbok som den månghundraåriga traditionen och kyrkans

egna behov bjöd. Även bland remissinstanserna var splittringen i fråga om grundutformning tydlig mellan svenskkyrkliga och frikyrkliga instanser. 1982 års kyrkomöte behandlade betänkandet och motioner som inkommit. Dess beslut var kanske inte helt lättolkat. Å ena sidan framhöll man att totalrevisionen måste fullföljas före frågan om utformningen av en ekumenisk psalmbok skulle kunna avgöras. Men kyrkomötet ville samtidigt att de båda psalmarbetsgrupperna kom överens om en lösning på utformningen själva och inrättade ett officiellt samarbetsråd med representanter ur Sampsalms och psalmkommittén för att samarbetet dem emellan skulle förbättras. Regeringen kom nu plötsligt in på scenen som en psalmdramats deus ex machina och gav psalmkommitténs fokus på totalrevisionen sitt fulla stöd.

Osäkerheten över vad 1982 års regeringsreviderade kyrkomötesbeslut egentligen innebar i den ekumeniska frågan föranledde en stor grupp kyrkomötesledamöter att motionera om förtydligande av kyrkomötets direktiv till 1983 års kyrkomöte. Beredningsutskottet gick i det hela på motionärernas linje som innebar att kyrkomötet nu tydligt skulle förorda baspsalmboksalternativet. Detta föranledde en livlig debatt där anhängarna av psalmkommitténs linje hävdade att detta gick stick i stäv med tidigare kyrkomötesbeslut. Baspsalmbokens förespråkare framhöll tvärt emot att arbetet hela tiden gått i denna riktning och att ett avslag på motionen skulle innebära att hela Sampsalmsprojektet gick om intet. Kyrkomötet beslutade enligt utskottets rekommendationer. Frågan kom därefter upp även vid 1984 års kyrkomöte men inget beslut togs som ändrade 1983 års riktlinjer.

I SOU 1985:16–18 presenterades psalmkommitténs fullständiga förslag till en fjärde revision av *Den svenska psalmboken*. Förslaget gick på remiss till en stor mängd remissinstanser, varav flera med frikyrklig och ekumenisk prägel. Remissvaren innehöll både ris och ros. Ur sampsalmsamfundens remissvar kan man skönja en påtaglig oro för att några samfund skulle hoppa av i sista stund. Om så hade skett hade en dominoeffekt lätt uppstått och det ekumeniska arbetet gått om intet. Resultatet hängde på en skör tråd.

Kritiken bland remissvaren vad gäller psalmboksekumeniken var tämligen omfattande. Det faktum att äldre svenskkyrkliga psalmer bearbetats rätt hårt, medan många väckelse-sånger av äldre typ lämnats orörda, förargade en del. Kyrkomusikaliska instanser utmärkte sig även här som några av de mest negativt inställda. De och en del svenskkyrkliga församlingar menade att frågan präglats av toppstyrning.

Den kulturkrock det innebar att få in en större del väckelsesånger i psalmboken rönt stark kritik från många olika håll, utifrån olika perspektiv; de inomkyrkliga instanserna menade att man gått för långt utanför den egna traditionen, vilket även en utomkyrklig instans som Musikaliska akademien instämde i. De tyckte bl. a. att man borde skilja på den riktiga psalmboken och "den svenska ekumeniska visboken". Mer förvånande är det kanske då att kritik även riktades från frikyrkligt håll. Baptisterna menade exempelvis att ett alltför stort material av väckelsesånger från 1800-talet tagits med.

Trots kritik på flera områden var det ytterst få instanser som yrkade direkt avslag på psalmboksförslaget. Sammantaget fanns alltså mycket att invända mot i detalj, men förslaget var ändå så genomarbetat att det godtogs i sin helhet. Det ekumeniska initiativet uppfattades av de flesta som lovvärt och värt vissa uppoffringar. Frågan handlade snarare om hur stora dessa uppoffringar skulle vara.

När frågan så äntligen kom upp till debatt och beslut i kyrkomötet 1986 var både motioner och debattinlägg tal- och omfångsrika. Motioner och debattinlägg vad gällde just psalm-ekumeniken samlades kring de punkter som redogörs för ovan och nedan i kapitlet. Beredningsutskottet var tämligen obarmhärtigt och avslog i stort sett allt av både sakliga skäl och det faktum att tåget nu fått upp allt för hög fart för att man skulle kunna dra i bromsen.

I den omfattande debatten kan man konstatera att oproportionerligt mycket tid och kraft lades på debatten kring en enstaka psalms vara eller inte vara: "Fädernas kyrka". I ljuset av ovanstående kan dock denna till synes mindre viktiga symbolfråga sättas in i sitt rätta sammanhang och ses som symptom på en större konflikt. I debatten om unglyrkörörelsens portalpsalm ställdes den svenskkyrkliga monopoltanken – "Sveriges folk, ett Guds folk" – tillsammans med psalmbokens månghundraåriga tradition, mot den nya tidens position för Svenska kyrkan som i en allt mer pluralistisk tid behövde finna sin nya plats som ett samfund bland flera på svensk mark. Då blev frågan om "Fädernas kyrka" ett uttryck för något mycket större och viktigare. Fädernas kyrka kom inte med i psalmboken, trots att den var föreslagen att ingå i den andra, för svenska kyrkan helt egna psalmboksdelen.

Kyrkomötesdebatten präglades tydligt av strävan att verkligen komma till skott med psalmboksrevisionen. Alla ändringsförslag som riskerade att bordlägga frågan röstades ned eller drogs tillbaka innan omröstning kunde företas. Oavsett brister och fel – det var dags för den fjärde upplagan av *Den svenska psalmboken* – för första gången som ekumenisk baspsalmbok med tillägg.

Varför kördes psalmkommittén över av kyrkomötet på denna för hela psalmboksarbetet så genomgripande punkt? Det är tydligt att det övergripande symbolvärdet i en gemensam psalmbok där så många som möjligt var med på tåget överskuggade allt annat. Manifestationen av kristen enhet ansågs mycket viktig och för varje år som gick höjdes förväntningarna. Baspsalmboksalternativet var från första stund det enda alternativ som samlade hela bredden av svensk kristenhet. Det hade varit en enorm ekumenisk prestigeförlust om arbetet gått om intet i sista stund. Psalmkommittén såg det, helt rimligt, som sin främsta uppgift att arbeta för den bästa församlingssångboken för Svenska kyrkans räkning. Kyrkomötet tog in andra hänsyn och resonerade på ett annorlunda sätt. Resultatet blev måhända inte den bästa möjliga psalmboken ur svenskkyrklig gudstjänstsynvinkel, men den ekumeniska manifestationen förväntades uppväga eventuellt uppoffringar. Huruvida det blev det verkliga resultatet är en intressant forskningsuppgift för framtiden.

4.3 Samfundens skiftande inställning

Det är tydligt att alla de medverkande samfunden inte deltog med samma iver. Bland de mer skeptiska genom hela processen hörde Pingströrelsen som också var bland de samfund som i undersökningarna framstod som mest udda. Katolska kyrkans deltagande var lite av ett mysterium. Samfundets representanter i Sampsalm arbetade i en mycket positiv och konstruktiv, för att inte säga självuppoffrande anda. Men inom samfundet verkar intresset och förhoppningarna varit måttliga. Katolska kyrkan är också det samfund som i efterhand visat sig ha minst bruk för den gemensamma psalmboken och har i skrivande stund en ny, helt annorlunda psalmbok redo för tryck. Klart är att församlingssångens olika status och tradition inom respektive samfund påverkade graden av engagemang för projektet.

Alla deltagande samfund fick göra uppoffringar på olika sätt. Det framgår att Svenska kyrkan propsade på och också fick en särställning gentemot övriga samfund i och med sin storlek och det faktum att projektet ägde rum inom revisionen av *Den svenska psalmboken*. Det är slående hur kompromissvilliga de deltagande samfunden var i Sampsalmprojektet. Det var många parametrar att ta hänsyn till; inte bara exakt vilka sånger man kunde komma överens om, utan t.ex. hur många sånger som överhuvudtaget skulle ingå i baspsalmboken. Här skilde man sig åt rätt rejält; pingstvännerna och katolikerna önskade bara ett par hundra, medan missionsförbundarna och EFS önskade uppemot 500 psalmer. Skillnaderna i sångtraditionen var stor bland de deltagande samfunden. Slutresultatet blev också en kompro-

miss – 325 psalmer togs med. I beslutsprocessen hade man först två vägar att välja mellan: antingen en mindre sångsamling med minsta gemensamma nämnare eller en bredare lösning där varje medverkande samfund måste göra avkall på sina premisser. Sampsalm gick en slags medelväg som ändå lutade åt det senare alternativet. Man arbetade efter majoritetsprincip, men aktade sig för att köra över samfund i hjärtefrågor.

På detaljplanet var man inom Sampsalm oerhört lyhörda för kompromisser, allt i syfte att uppnå det principiellt viktiga ekumeniska målet. Alternativet ”baspsalmbok med samfundstillägg” var till stor del alexanderhugget som löste den gordiska psalmknuten. I och med att detta var det förhärskande målet från första stund behövde man inte slåss för sina teologiska hjärtefrågor om något annat samfund satte sig på tvären; det fick placeras i tillägget. Det fanns också goda ekumeniska skäl för detta. Verklig ekumenik bygger inte på utslätning utan förståelse för varandras egenart. Tilläggen möjliggjorde fortsatt profilering.

De teologiska ämnen som var mest särskiljande var dopsynen, försoningsfrågan och församlingsbegreppet. Just dopet var förstås det mest konkreta hindret och därför finns exempelvis inga barndoppsalmer med i baspsalmboken. Farhågorna om att den gemensamma psalmboken skulle bli en ”urvattnad grynvälling”, endast bestående av minsta gemensamma nämnare, utan nämnvärt intresse för någon, kom på skam. Detta berodde främst på den stora kompromissvilja som ändå rådde i arbetet. Så fick katolikerna Luthers kampsång ”Vår Gud är oss en väldig borg” i sin egen psalmbok – ett slående ekumeniskt exempel i historiskt perspektiv.

4.4 Kritiken mot ekumenikens effekter

Det saknades förstås inte kritiker till ett så omfattande och ur historisk synvinkel rätt revolutionerande projekt som den gemensamma psalmboken. I dags- och föreningspress från tiden återfinns flera inlägg som ifrågasätter psalmboksekumeniken. Kritikerna ifrågasatte inte viktigheten av kristen ekumenik, men ansåg att de negativa effekterna i detta fallet övervägde de positiva. De samlades kring följande huvudinvändningar:

- *Oöverkomliga traditions- och stilkrockar.* Framförallt från svenskkyrkligt håll (*Kyrkans Tidning, Svensk Kyrkotidskrift*, m. fl.) riktades stark kritik mot att få in en så pass stor andel frikyrkliga sånger i *Den svenska psalmboken*. Inte minst kyrkomusikerna utmärkte sig i debatten, men även i sina remissvar, med rätt fräna utfall mot vad de upplevde som ett stort hot

mot Svenska kyrkans identitet och tradition. Det högtidliga och värdiga skulle komma att förfläckas. Prästernas inställning verkade mer liberal.

- *Den särskiljande teologin sopades under mattan.* Från teologiskt håll varnade man för att modellen baspsalmbok med tillägg gjorde ekumeniken i grunden verkningslös och ännu värre, gav bilden, internt såväl som externt, att samfundens hjärtefrågor inte var viktigare än att de kunde förpassas till ett mindre viktigt tillägg. Baspsalmboken skulle komma att bli en blek kompromissprodukt, bestående av minsta gemensamma nämnare, men samtidigt gesken av att innehålla den grundläggande kristna tron.

- *Bristande förankring.* Flera kritiker ifrågasatte beslutsprocessen och speciellt beslutet i 1983 års kyrkomöte, där baspsalmboksalternativet slutligen förordades, diskuterades flitigt. Någon debattör talar t.o.m. om en regelrätt "kupp". Man hade svårt att se vem som egentligen var begagnad av den gemensamma psalmboken och om Sveriges kristenhet på gräsrotsnivå verkligen var intresserad av den.

Det är frapperande att en så övervägande stor andel kritik kom från svenskkyrkligt håll. Måhända tyder det på att Svenska kyrkan var den som hade mest att "förlora" i projektet. Många upplevde att man satte sin prestige och tradition på spel och ville se att man verkligen fick ut något av detta. Att kyrkomusikerna utmärkte sig som mest konservativa och kritiska är intressant och kan ha flera orsaker. En möjlig förklaring är att det framförallt var texterna som i detalj analyserades, debatterades och bedömdes i Sampsalm. Även musiken var uppe för analys, men det är uppenbarligen lättare att peka på en textrad och konstatera att den går emot någon av kyrkans dogmer än att konkret förklara varför en viss melodi inte fungerar inom exempelvis högmässans ram. Kort sagt: den musikaliska kompromissviljan var större än den textliga. Detta resulterade i en stor mängd musik som tedde sig främmande i svenskkyrklig tradition. Kyrkomusikerna kände sig nog, och kanske med viss rätt, lite överkörda i detta avseende.

4.5 Avslutande kommentarer

Den gemensamma baspsalmboken måste ändå till syvende och sist ses som en ekumenisk framgång. När innehållet i samfundens olika sångsamlingar indexerades och jämfördes i slutet av 1970-talet fanns tio sånger med i samtliga sångböcker. 1985 hade antalet vuxit till 325. *Den svenska psalmboken* har ända sedan begynnelsen varit en angelägenhet enkom för Svenska kyrkan. Även om drömmen om en för hela svenska kristenheten helt igenom gemensam psalmbok inte gick att infria, uppnådde man något utan motstycke historiskt eller internationellt. Nio av samfunden som arbetade fram baspsalmboken gick också vidare och skapade en helt gemensam psalmbok – *Psalmer och Sånger*.

Trots att kritiken stundtals var stark och invändningarna många var den övergripande ekumeniska kristna strävan starkare. Kompromissförmågan har historiskt sett ofta varit god i vårt land, men det var långt ifrån självklart att resultatet skulle bli lyckosamt i detta fallet.

Ja, blev det lyckosamt? Avslutningsvis kan man fråga sig vilka effekter detta psalmboksarbete fick på ekumeniken i stort i vårt land? Har den gemensamma baspsalmboken påverkat samfundssärskiljande teologiska ståndpunkter? Har församlingssången påverkats i någon riktning hos de medverkande samfunden, inklusive Svenska kyrkan i och med det större utbytet av psalmer och sånger? Har psalmboken kunnat behålla något av sin status som nationell folkbok? Nådde psalmboken ut i hem och skola som det var tänkt? Hur ser framtiden ut – ser det mer lovande ut nu för en helt gemensam psalmbok, så här 25 år efter baspsalmbokens förverkligande?

Detta är några av de frågor framtida hymnologisk och ekumenisk forskning kan försöka ta reda på.

Låt oss till sist vila i Nathan Söderbloms ord om att det allmängiltiga och gemensamma som jordens kristna lever av uttrycks bättre ”på bönen tungomål, i brinnande hjärtans sånger och hymner än i någon dogmatisk formulering.”¹⁵³

¹⁵³ Nivenius 1986, s. 65.

5. Källor och litteratur

Otryckta källor

Frikyrkosamrådets arkiv, avd. F6 Sampsalm: protokoll, pressklipp, brev och andra handlingar

Tryckta källor

SOU 1975:2–4

SOU 1981:49–51

SOU 1985: 16–19

Litteratur:

Bergsten, Torsten (1995), *Frikyrkor i samverkan*. Den svenska frikyrkoekumenikens historia 1905–1993. Borås: Libris Verbum.

Frostenson, Anders & Routley, Erik (2003) *Dogmat och dikten – om psalmskrivandets grunder*, Stockholm: Af-stiftelsen.

Martling, Carl Henrik (2007), *Kyrkligt documentarium*. Kyrkans historia i dokument. Skellefteå: Artos & Norma.

Nisser, Per Olof (1987), *Vår nya psalmbok*. Stockholm: Verbum.

Nisser, Per Olof (2005), *Ett samband att beakta – psalm, psalmbok och samhälle*. Skellefteå: Artos & Norma

Nivenius Olle (1986), *En psalmbok blir till*. Sex år med psalmbokskommittén. Karlskrona: Petra.

Selander, Inger (1979), *Index över den kristna församlingssången*. Stockholm: Gummessons.

Selander, Inger (2008), *När tron blir sång*. Om psalm i text och ton. Skellefteå: Artos & Norma.

Selander, Sven-Åke (2006), *Psalmer i vår tid*. *Svenskt Gudstjänstliv*, årgång 81/2006, Malmö: Artos & Norma.

Referenslitteratur

Selander, Sven-Åke (1995), *Om psalmer och visor 1937 – 1986*. Bjärnum: Arcus.

Engström, Bengt Olof (1997), *Ny sång i fädernas kyrka*. Församlingssången i Svenska kyrkan efter införandet av Den svenska psalmboken 1986. Stockholm.

Tidningar och tidskrifter:

Angerdahl, Lars (1984), "Baspsalmbok upphäver Svenska kyrkans identitet", *Kyrkomusikernas tidning* (nr 1 1984).

Aurelius, B.G. (1983), "Sampsalm eller inte", *Svensk kyrkotidning* (nr 48 1983).

Bergman, Kerstin (1983), "Sampsalm ett uttryck för äkta ekumenik", *Kyrkans Tidning* (nr 44 1983).

Broomé, Catharina (1981), "O hur saligt att få vandra", *Upplysningens vän* (nr 3 1981).

Ekenberg, Anders (1985), "Partiell anslutning", *Signum* (häfte 3, 1985).

Fredén, Lil (1981), "Bereden väg för Herran på psalmernas tio i topp-lista", *Lidingö Tidning* 81-11-26.

Hellström, Jan Arvid (1980), "Per Olof Nisser, psalmsekreterare", *Dagen* 80-07-09.

Karlsson, Hans, "Blir kyrkans nästa psalmbok ekumenisk?", *Svensk pastoraltidskrift* (nr 6 1984).

Larsson, Bo (1982), "Gemensam ekumenisk psalmbok?", *Svensk kyrkotidning* (nr 18 1982).

Lindström, Lars (1983) "En psalmbok för vår kyrka", *Kyrkans tidning* (nr 36 1983).

Lundaahl, Josef (1976) "Kan kristenheten i Sverige enas om en gemensam psalmbok?", *Svenska Dagbladet* 76-04-05.

Lövgren, Oscar (1942), "Frågan om gemensam sångbok", *Tro och liv* (nr 3 1942).

Okänd författare, "Sampsalm på gång! Landsomfattande psalmundersökning för ekumenisk psalmbok", *Trosvitnet* (1977).

Elektroniska källor

Stockholms katolska stifts hemsida:

Pressmeddelande: "Vatikanen godkänner nya översättningen av Mässordningen" (100819).

http://www.katolskakyrkan.se/1/1.0.1.0/1502/1/?item=art_art-s1/323, tillgänglig 110102.